

Wedden op het paard dat Europa heet

De rol van de Stichting
Wetenschappelijk
Onderwijs Limburg bij
het binnenhalen van de
universiteit in Maastricht
en de spreiding van het
hoger onderwijs

Annemieke Klijn

Inleiding

Aan de wieg van de Rijksuniversiteit Limburg, vanaf 1996 Universiteit Maastricht en vanaf 2008 doorgaans Maastricht University geheten, stond de Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg (SWOL). De lobbygroep slaagde er in 1969 in om de achtste medische faculteit in Nederland in de wacht te slepen. Deze medische faculteit werd als eerste aanzet tot de oprichting van een rijksuniversiteit in Maastricht beschouwd.¹ De oprichting van de Rijksuniversiteit Limburg op 9 januari 1976 betekende een mijlpaal in de Limburgse geschiedenis. Vanaf dat moment kon Maastricht zich tooien met de prestigieuze uitstraling die van een universiteitsstad uitgaat. In Limburg werd de toewijzing van de universiteit in het zuidelijkste puntje van Nederland als een daad van rechtvaardigheid gezien. Sinds het begin van de twintigste eeuw waren immers al meerdere vergeefse pogingen gedaan om een universiteit of op z'n minst een zogenaamd 'atheneum', een vorm van hoger onderwijs dat toegang geeft tot een universiteit, naar Limburg te halen. In 1976 lukte het eindelijk om met de Rijksuniversiteit Limburg opgenomen te worden in het grotere verband van het Nederlandse universitaire stelsel.

De aanwezigheid van de universiteit in Maastricht is nu, bijna vijftig jaar later, een vanzelfsprekendheid. Maastricht University, een *European network university with an international orientation*, is eenvoudigweg niet meer weg te denken uit Limburg.² Een blik op de ontstaansgeschiedenis van deze instelling van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek laat echter zien dat de komst van een universiteit in Zuid-Limburg helemaal niet zo vanzelfsprekend was. Toen de explosieve toename van studenten, vooral van geneeskundestudenten, de oprich-

ting van een achtste medische faculteit tot een urgente politieke zaak maakte, lag de vestiging van een compleet nieuwe universiteit in Maastricht bepaald niet voor de hand. Andere bestaande instellingen voor hoger onderwijs, zoals de hogescholen in Eindhoven, Tilburg en Twente, hadden als kandidaten alleen al qua infrastructuur veel en veel meer te bieden aan een (eventueel) nieuw op te richten medische faculteit dan Maastricht, met zijn imago van slaperig provinciestadje, waar weinig intellectuele levendigheid viel te bespeuren.

Het is dan ook interessant om langer stil te staan bij de vraag welke rol de SWOL, die vanaf november 1965 voor een universiteit in Maastricht lobbyde, nu eigenlijk heeft gespeeld. Welke argumenten bracht deze stichting naar voren bij haar streven een universiteit naar Maastricht te halen? Welke tactiek volgde zij om haar doel te bereiken? In welk politiek speelveld moest zij handelen en welke argumenten bleken uiteindelijk beslissend te zijn in 'Den Haag'? Uit de secundaire literatuur komt het beeld naar voren dat de beslissing om de achtste medische faculteit aan Maastricht toe te wijzen vooral gezien moet worden tegen de achtergrond van de noodzaak van economische heroriëntatie na de mijnsluitingen – zij het dat dit argument meer door de ene dan door de andere auteur wordt beklemtoond. Peter Jan Knegtman gaf zijn publicatie *De Medische Faculteit Maastricht* als ondertitel mee 'Een nieuwe universiteit in een herstructureringsgebied'. In dit boek heeft hij overigens niet alleen oog voor de overweging van het 'cureren van de werkgelegenheid'. Jan Derix en Pieter Caljé schreven over de regering en de volksvertegenwoordiging die iets wilden terugdoen na de mijnsluitingen, terwijl in de canon van Limburg wordt gesproken over de dringende

1 De zevende medische faculteit ging in 1966 naar de Erasmus Universiteit Rotterdam.

2 <https://www.maastrichtuniversity.nl/about-um/organisation/mission-strategy>

behoefte aan nieuwe economische impulsen en werkgelegenheid.³ In de inleiding van de inventaris van het SWOL-archief in het Sociaal Historisch Centrum Limburg (SHCL) in Maastricht wordt enkel op het argument van de mijnsluitingen gewezen.⁴

Dit artikel laat evenwel zien dat de oprichting van de achtste medische faculteit niet zomaar gezien kan worden als een vorm van compensatie voor de mijnsluitingen, maar dat het meest doorslaggevende argument de noodzaak tot spreiding van het wetenschappelijk onderwijs was. Wil Toonen, die als secretaris van de SWOL over de actie tot vestiging van een universiteit in Limburg tussen 1957 en 1986 schreef, waarbij hij afging op zijn eigen geheugen, wees er trouwens ook al op hoe ingewikkeld het was voor de SWOL om de regering zo ver te brengen dat zij ‘de achtste’ in Maastricht wilde vestigen. Het verbaast ook niet dat de historische werkelijkheid te gecompliceerd is om de oprichting van een universiteit vanuit één perspectief te duiden. Een van de vernieuwende aspecten van deze bijdrage is dat het historisch onderzoek naar de SWOL vanaf haar oprichting tot en met het regeringsbesluit in 1969 om Maastricht ‘de achtste’ toe te bedelen in hoge mate is gebaseerd op archiefonderzoek. Hierdoor wordt het mogelijk om een blik achter de schermen te krijgen. Er berusten niet alleen SWOL-dossiers bij het Sociaal Historisch Centrum Limburg (SHCL) in Maastricht, maar ook in het archief van de Universiteit Maastricht zelf. Historisch zeer waardevol zijn de van dit archief deel uitmakende – en inmiddels openbare – gesprekken

die Jac van den Boogard in de loop van 1984 en 1985 voerde met enkele ondertussen overleden kernspelers, onder wie Charles van Rooy, Sjeng Tans, Wil Toonen en Gerard Veringa.

Een katholieke instelling voor hoger onderwijs in Limburg?

Al sinds het begin van de twintigste eeuw had Maastricht zijn hoop gevestigd op een eigen universiteit. Aan een universiteit ontleent een stad immers prestige. Een universiteit was en is een symbool bij uitstek van stedelijk zelfbewustzijn. Van oudsher voorzag een dergelijke instelling een stad van een culturele en intellectuele uitstraling, terwijl zij ook als drijvende kracht achter het economisch leven werd beschouwd. Maastricht had al in 1911 geprobeerd om de allereerste katholieke universiteit te verwerven, maar die universiteit kwam niet van de grond wegens een gebrek aan politieke steun op nationaal niveau.⁵ Een jaar of tien later kwam een katholieke universiteit echter alsnog hoog op de politieke agenda te staan. Tilburg, Den Bosch, Nijmegen en Maastricht raakten toen in een concurrentieslag verwickeld om dit instituut in de wacht te slepen. Hoewel de gemeente Maastricht de voormalige dominicanenkerk als ruimte had aangeboden, en bovendien een flinke jaarlijkse subsidie in het vooruitzicht had gesteld, ging de katholieke universiteit in 1923 toch naar het stukken centraler gelegen Nijmegen. De nieuwe instelling moest een nationaal katholiek project zijn en de ligging van Maastricht werd daarvoor als te excentrisch gezien. Kort na de Tweede Wereldoorlog zette Maastricht

3 Peter Jan Knechtmans, *De Medische Faculteit Maastricht. Een nieuwe universiteit in een herstructureringsgebied, 1969-1984*, Van Gorcum Assen/Maastricht 1992; J. Derix, *Perspectief voor Limburg: stappen en obstakels in het beleid rond de Perspectievennota Zuid-Limburg 1965-1990*, Maastricht 1990, 25; Pieter Caljé, ‘Maastricht en zijn universiteit. Interacties tussen universiteit, stad en regio’, in: E. van Royen (red.), *Maastricht kennisstad. 850 Jaar onderwijs en wetenschap*, Vantilt Nijmegen 2011, 235; Pieter Caljé, ‘Onderwijs in het tijdperk van de natiestaat’, in: Tummers, P. e.a. (red.), *Limburg een geschiedenis vanaf 1800*. Maastricht, 2015, 349; 23-352; <https://www.canonvannederland.nl/nl/limburg/limburg/venster-104-rijksuniversiteit-limburg>.

4 https://www.archieven.nl/nl/zoeken?mivast=o&mizig=210&miadt=313&micode=EAN_o879&milang=nl&mizk_alle=SWOL&miview=in-v2#inv3t1

5 Caljé, ‘Een stad op zoek naar hoger onderwijs’, 234.

zijn zinnen op een technische hogeschool, maar ook nu weer kwam daar niets van terecht. De ‘universiteitskweszie’ werd weer actueel aan het einde van de jaren 1950. Het aantal studenten dat aan een universiteit wilde studeren nam explosief toe als gevolg van de geboortegolf, de algemene verhoging van het welvaartspeil en de uitbreiding van een studiebeurzenstelsel. Steeds meer jongeren vonden de weg naar de universiteit: tussen 1950 en 1960 groeide het aantal studenten van 29.736 naar 40.727, waarna de stijging fors doorzette tot 103.382 studenten in 1970.⁶

De bestaande universiteiten konden de naoorlogse stroom studenten nauwelijks aan. De collegebanken zaten overvol studenten, die vaak zelfs moesten staan, terwijl de docenten overuren draaiden. Minister Jo Cals van de Katholieke Volkspartij (KVP) stelde in 1957 en 1958 twee commissies in om die groei het hoofd te bieden: de Commissie Spreiding Hoger Onderwijs onder voorzitterschap van Arie Piekaar, directeur-generaal van de wetenschappen, en de Commissie Spreiding Technisch Onderwijs onder voorzitterschap van Lambertus Neher, algemeen directeur van het Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie en Telefonie (PTT). In Limburg gloorde opnieuw hoop aan de horizon. In november 1957 riepen Gedeputeerde Staten van Limburg dan ook een provinciale Limburgse commissie in het leven om ‘het vraagstuk van de verruiming van de mogelijkheden tot het volgen van hoger of daarmee op een lijn te stellen onderwijs voor Limburgse studenten’ te bestuderen. De voorzitter hiervan werd Frans Houben, commissaris van de koningin ofwel ‘de gouverneur’ in Limburg. Aangezien de KVP in Limburg de dominante politieke factor was, werd deze

commissie haast automatisch een KVP-club. De KVP zette zich in deze periode hevig schrap tegen het afbrokkelen van het katholieke monolithische blok uit angst voor de socialistische doorbraakpolitiek van de in 1946 opgerichte Partij van de Arbeid (PvdA). De katholieke doorbraak-socialist Sjeng Tans, de onderwijsspecialist van de PvdA in de Tweede Kamer, werd doelbewust uit deze provinciale commissie geweerd. Houben had politieke bezwaren tegen Tans, die zich als boegbeeld van de doorbraakpolitiek geconfronteerd zag met een persoonlijke hetze vanwege zijn politieke keuze.⁷

De provinciale commissie-Houben zette bepaald niet hoog in. Zij ging ervan uit dat een technische hogeschool, een economische hogeschool of een landbouwhogeschool, laat staan een volledige universiteit, te hoog gegrepen waren. Wel haalbaar achtte zij de oprichting van een katholiek ‘atheneum’, een instelling voor hoger onderwijs waaraan studenten geen doctoraalexamen konden halen maar wel het kandidaatsexamen. Gedacht werd aan niet al te kostbare studierichtingen zoals rechtsgeleerdheid, klassieke talen, Nederlands, moderne vreemde talen, geschiedenis en psychologie. Als vestigingsplaats werd Maastricht genoemd: een Europees gerichte stad op ‘het snijpunt van drie naties, drie talen en drie culturen’.⁸ Dankzij zijn rijke verleden had Maastricht, zo leek het de commissie, al de allure van universiteitsstad. Er was hier in ieder geval sprake van een bloeiend cultureel leven door de Jan van Eyck Academie, het conservatorium en de Toneelacademie.

De Limburgse verlangens maakten echter geen enkele indruk op de commissies Piekaar en Neher, die in 1959 een gezamenlijk rapport

6 C.J.M. Schuyt, *Op zoek naar het hart van de verzorgingsstaat*, Stenfert Kroese Leiden 1991, 352.

7 Gesprek W.P.G. Toonen met Annemieke Klijn, 7-4-1997.

8 *Hoger onderwijs in Limburg: [1e] rapport van de provinciale Limburgse commissie ter bestudering van het vraagstuk van de verruiming van de mogelijkheden tot het volgen van hoger of daarmee op een lijn te stellen onderwijs voor Limburgse studenten*, Provinciale Limburgse Commissie, 1959.

presenteerden waarin gerept werd over een universiteit in Overijssel en een technische hogeschool in de omgeving van het Noorzeekanaal. Het advies betrof verder vooral uitbreiding van de bestaande instellingen in Nederland.⁹ De provinciale Limburgse commissie kwam vervolgens snel met een tweede rapport op de proppen, waarin zij weliswaar vasthield aan het idee van een katholiek atheneum, maar nu wees op de mogelijkheid van populair wordende studierichtingen als economie en sociologie.¹⁰ Dat de Limburgse provinciale commissie laag inzette met een universitaire onderbouw, kwam omdat zij een bijzondere, katholieke instelling bepleitte, terwijl het bijzonder onderwijs in deze tijd nog niet volledig door de overheid werd gesubsidieerd. De katholieke gemeenschap moest dus een flinke extra financiële bijdrage ophoesten om een bijzondere instelling voor hoger onderwijs in Maastricht te realiseren. Daar kwam bij dat Maastricht de Katholieke Universiteit in Nijmegen niet tegen zich in het harnas durfde te jagen.

In Limburg was er – uiteraard – de nodige kritiek te horen op het rapport Piekaar-Neher, dat niets met de Limburgse ambities had gedaan. Deze kritiek kwam niet alleen uit de koker van Limburgse KVP'ers, maar ook uit die van de Limburgse PvdA. Tans, zowel Statenlid als gemeenteraadslid in Maastricht en zoals gezegd ook Tweede Kamerlid, stak zijn verontwaardiging niet onder stoelen of banken. Hij verweet de commissie Piekaar-Neher veel te veel in een star nationaal kader vast te zitten, terwijl een instelling van hoger onderwijs in

Maastricht op een 'internationaal patroon' inhaakte.¹¹ Hij stelde dat Limburg niet moest meedoen aan de nationale concurrentie, maar in verband met de toenemende Europese eenwording moest 'wedden op het paard dat Europa heet'.¹² Hij bekritiseerde trouwens niet alleen de commissie Piekaar-Neher, maar ook de Limburgse provinciale commissie. Geen goed woord had hij over voor het katholieke karakter dat de beoogde instelling moest krijgen.¹³

Het was een flinke tegenvaller dat minister Cals, nota bene een Limburger van origine, en academisch gevormd in Nijmegen, de Limburgse plannen niet zag zitten. Ook Cals' bezoek aan Maastricht in de zomer van 1960, om zijn oor te luister te leggen bij de Limburgse provinciale commissie, veranderde daar niets aan. Vanwege de snelle technologische ontwikkelingen mochten Eindhoven en Tilburg hun opleidingen uitbreiden. Enschede kreeg zelfs een nieuwe technische hogeschool. De provinciale Limburgse commissie liet zich echter niet uit het veld slaan en kwam in het voorjaar van 1962 met nog een derde rapport, waarin zij nogmaals een lans brak voor een universitaire onderbouw in Maastricht. Meer dan voorheen legde zij daarbij het accent op de Europese gerichtheid en op het wetenschappelijke gehalte dat het atheneum moest krijgen. Ook werd gewezen op de mogelijkheid om een natuurwetenschappelijke opleiding te starten.¹⁴ Maar de plannen van deze commissie bleven in vaagheden steken en kwamen niet van de grond. De econoom Menjel Coopmans, docent Staathuishoudkunde en Statistiek in Hoens-

9 Knechtmans, *De Medische Faculteit Maastricht*, 7.

10 *Hoger onderwijs in Limburg: [2de] rapport van de provinciale Limburgse commissie ter bestudering van het vraagstuk van de verruiming van de mogelijkheden tot het volgen van hoger of daarmee op een lijn te stellen onderwijs voor Limburgse studenten*, Provinciale Limburgse Commissie, 1960.

11 *Limburgs Dagblad*, 20-1-1960

12 *De Nieuwe Limburger*, 20-1-1960.

13 Knechtmans, *De Medische faculteit Maastricht*, 11.

14 *Wetenschappelijk onderwijs in Limburg. Derde rapport uitgebracht door de provinciale Limburgse commissie ter bestudering van het vraagstuk van het wetenschappelijk onderwijs*, Maastricht, april 1962.

broek, publiceerde in 1962 nog een brochure *Universitas Limburgensis*, waarin hij zich à titre personnel tot Cals richtte, in de hoop deze tot een Europees georiënteerde universiteit in Maastricht te vermurwen, om zo voorbereid te zijn op 'het Europa van morgen' – zonder enig resultaat.¹⁵

Oprichting SWOL

Het was de begin 1964 nieuw aangetreden gouverneur Charles van Rooy (KVP) die meende dat Limburg zich hard moest maken voor de vestiging van een heuse universiteit in Limburg. De jurist Van Rooy was, overigens weinig succesvol, een tijdje minister van Sociale Zaken geweest, en daarna, vanaf 1962, burgemeester van Heerlen. Toen hij eenmaal tot gouverneur was benoemd, constateerde hij dat men bij Gedeputeerde Staten het geloof in een instelling voor hoger onderwijs had verloren. Hij meende dat het provinciaal bestuur eigenlijk niet het geëigende lichaam was, want niet slagvaardig genoeg, om de universiteitskwestie vlot te trekken.¹⁶ Gegeven de vanaf begin jaren 1960 snel toenemende aantallen studenten, ook uit Limburg, en de toenemende druk op de universiteiten, was hij ervan overtuigd dat de kansen voor een universiteit in Limburg niet verkeken waren. Van Rooy, Rotterdammer van geboorte, die zich in Limburg 'een gedoogde Hagenaar' voelde, had beduidend minder op met de gepolariseerde politieke verhoudingen in Limburg tussen de KVP en de PvdA dan zijn voorganger.¹⁷ Hij realiseerde zich bovendien dat de ingezette ontkerkelijking en ontzuiling in Limburg – de KVP was haar vanzelfsprekende greep op Limburgse kiezers aan het kwijtraken – betekende dat het vastklampen aan een strikt

katholieke instelling geen goed idee was. Een universiteit in Limburg moest op een bredere politieke steun kunnen rekenen dan alleen op die van de KVP. De pragmatische Van Rooy zette zodoende in op een particuliere stichting met een breed maatschappelijk draagvlak, die als lobbygroep moest fungeren om een universiteit in Limburg van de grond te tillen.

Op 8 november 1965 kwam op initiatief van Van Rooy de Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg (SWOL) tot stand. Vanaf het prille begin was naast Van Rooy ook Wil Toonen bij de SWOL betrokken. Toonen was een sociaal-econoom die in Nijmegen had gestudeerd en verbonden was aan het Economisch Technologisch Instituut Limburg (ETIL). Als secretaris van de SWOL zou hij zowel organisatorisch als inhoudelijk een cruciale rol in de organisatie vervullen. De vicevoorzitter werd de scheikundige Henri Gelissen, directeur van de Provinciale Limburgse Electriciteitsmaatschappij. In de jaren 1930 was hij namens de Rooms Katholieke Staatspartij een tijd lang minister van Economische Zaken en minister van Handel, Nijverheid en Scheepvaart geweest. Hij was in de jaren dertig tevens oprichter van het ETIL. Kort na de bevrijding had de energieke Gelissen aan de wieg gestaan van de Industriebank in Limburg, de voorloper van het Limburgs Instituut voor Ontwikkeling en Financiering. Gelissen was een man van vergezichten en van vele functies. In zijn hoedanigheid van voorzitter van de Kamer van Koophandel voor Maastricht had hij met het oog op de komst van de 'Euromarkt' al ooit een lans gebroken voor een internationale, meertalige universiteit in Maastricht. Gelissen dacht hierbij aan de facul-

15 M.B.C.M. Coopmans, *Universitas Limburgensis*, Hoensbroek 1962. Coopmans' relaas werd zurig gerecenseerd in *De Nieuwe Limburger* omdat het betoog niet klemmend genoeg zou zijn. *De Nieuwe Limburger*, 22-9-1962.

16 Archief Universiteit Maastricht, Gesprek Jac van den Boogard met Ch. Van Rooy, 14-1-1985.

17 Derix, *Perspectief voor Limburg*, 9.

Charles Van Rooy,
geschilderd door Charles
Eyck - met dank aan de
Provincie Limburg

teiten economie, wiskunde, politieke en sociale wetenschappen en internationaal recht.¹⁸

Het algemeen bestuur van de SWOL telde ongeveer zestig leden uit de hele provincie Limburg: burgemeesters, oud-ministers, vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven, vakbondsmensen, medici en vier vrouwen uit de katholieke vrouwenbeweging en het katholieke meisjesonderwijs. Van Rooy zelf had Tans benaderd met het verzoek te participeren in de SWOL. Tans was inmiddels tot partijvoorzitter van de PvdA opgeklommen, toen nog een prestigieuze functie in het hart van de Nederlandse politiek, en hij had als onderwijsspecialist in de Tweede Kamer een gezaghebbende stem.¹⁹ Met Tans had de SWOL een directe politieke lijn met de PvdA. Fons Baeten functioneerde op zijn beurt als de contactpersoon met de landelijke KVP-top. Baeten was onderwijsspecialist en Tweede Kamerlid voor de KVP. Hoewel hij in meerdere opzichten 'Tans' tegenpool in de politiek was, waren de twee het wel roerend met elkaar eens over de noodzaak van een universiteit in Limburg. De SWOL fungeerde in die zin als een soort Limburgs eenheidsfront. Van Rooy liet er vanaf het begin geen twijfel over bestaan dat de SWOL naar een universiteit in Maastricht zou streven. Limburg moest wat dit betreft 'met één mond praten'.²⁰ De gemeente Maastricht besloot dan ook al snel om de SWOL met 25.000 gulden te steunen.²¹

Tijdens de eerste officiële bijeenkomst van de SWOL op 28 december 1965 in de Statenzaal van het Gouvernement beklemtoonde Van Rooy de noodzaak om in te spelen op het almaar uitdijende aantal studenten. Dit was een groei die, meende hij, na 1970 zou blijven door-

gaan.²² Aangezien de bestaande universiteiten zich met die grote aantallen studenten geen raad wisten, drong het vraagstuk van de spreiding van wetenschappelijk onderwijs zich weer op. Het aanhalen van de banden met Katholieke Universiteit in Nijmegen was in de praktijk moeizaam gebleken, omdat Nijmegen in elk Maastrichts streven naar academisch onderwijs en onderzoek potentiële concurrentie zag. Van Rooy constateerde dat Zuid-Limburg ten aanzien van het Nederlandse wetenschappelijke onderwijs de meest ongunstige ligging van geheel Nederland had. Dat was zijns inziens dan ook juist de belangrijkste reden om een universiteit te realiseren: het Limburgse studentenpotentieel werd vooralsnog onderbenut. De nieuwe universiteit in Zuid-Limburg, haastte hij zich erbij te zeggen, was natuurlijk uit de aard der zaak van nationaal belang. Van Rooy vond het eigenlijk ongepast om over het economische aspect van een universiteit te spreken. Een universiteit was immers 'een instituut met een hoge instelling en bepaald geen verkapte vorm van werkverschaffing'. Het was dus met 'enige schroom' dat hij op 'de sterke welvaartsimpuls' wees die van een universiteit in de regio kon uitgaan.

Dat Van Rooy op deze 'materialistische overweging' inging, klonk echter bepaald niet vreemd in de oren. De historische toespraak van de minister van Economische Zaken, de PvdA'er Joop den Uyl, in de Stadsschouwburg van Heerlen op 17 december 1965, waarin deze de sluiting van de mijnen aankondigde – duizenden mijnwerkers verloren hun baan – en vervangende werkgelegenheid in het vooruitzicht stelde, lag natuurlijk bij alle aanwezigen vers in

18 *Algemeen Handelsblad*, 13-1-1960. *Limburgs Dagblad*, 13-1-1960. In 1963 pleitte Gelissen voor een onderzoeksinstituut in Nato-verband; zie: *Het Parool*, 5-1-1963.

19 <https://socialhistory.org/bwsa/biografie/tans-j>

20 *De Nieuwe Limburger*, 13-1-1966. Archief Universiteit Maastricht, Gesprek Ch. Van Rooy met Jac van den Boogard, 14-1-1985.

21 *Limburgs Dagblad*, 11-3-1966.

22 Archief Universiteit Maastricht, SWOL 0079 6/002 Toespraak door Mr. Dr. Ch. Van Rooy bij gelegenheid van de eerste vergadering van de SWOL op 28 december 1965.

het geheugen. Wat de strategie van de SWOL betreft: die moest volgens Van Rooy flexibel zijn. Mikken op studies die veel studenten trokken en niet te duur waren, leek hem het beste. Te denken viel daarbij aan economie en sociologie, later misschien ook rechten en psychologie. Gegeven de geografische ligging, lag het in ieder geval voor de hand om de nieuwe universiteit een Europese oriëntatie te geven en om samenwerking aan te gaan met Belgisch Limburg, waar men eveneens naar academisch onderwijs streefde. Om een en ander meer inhoudelijk uit te werken, riep hij een projectcommissie onder voorzitterschap van Gelissen in het leven. Bovendien werd een voorlichtingscommissie onder voorzitterschap van Baeten geïnstalleerd, om zowel de Limburgse bevolking als de beleidsbepalende instanties warm te maken voor een universiteit in Maastricht.

De SWOL aan zet

De projectcommissie ging onmiddellijk in januari 1966 aan de slag en kwam één, soms tweemaal per maand bijeen. In de commissie speelde naast Gelissen met name Tans een dominante rol. Hij nam in ieder geval vaak het woord, schreef veel en gemakkelijk, had politiek inzicht, kende de weg in Den Haag en wist veel over het hoger onderwijs. Secretaris Toonen vermoedde dat Tans' sterke betrokkenheid iets te maken had met het feit dat Tans zijn lidmaatschap van de SWOL als een soort eerherstel zag. Bij de vorige ronde was hij immers gepasseerd. Toonen zelf was trouwens eveneens uiterst betrokken op het werk van de SWOL. Aangezien Van Rooy een nachtwerker was, toog Toonen dikwijls nog om half twaalf 's avonds naar Van

Rooy toe om met hem over SWOL-kwesties te praten. Tot diep in de nacht gingen ze dan, zoals ze dat noemden: 'swollen'.²³ Joseph Herold, directeur van het door hemzelf opgerichte Psychologisch Instituut en Adviesbureau in Maastricht, liet zich eveneens bepaald niet onbetuigd in de projectcommissie. Deze commissie discussieerde bij aanvang kort over de kwestie katholieke universiteit versus rijksuniversiteit, maar kwam heel snel tot de conclusie dat de SWOL zich op een rijksuniversiteit moest richten. Een katholieke universiteit was, nog los van de financiële consequenties, ook om een andere reden eenvoudigweg uitgesloten: de tegenwerking vanuit de Radboud Stichting, het bestuur van de Katholieke Universiteit Nijmegen, dat niet op een katholieke concurrent in Maastricht zat te wachten.²⁴ De projectcommissie schaarde zich van meet af aan achter Maastricht als vestigingsplaats. Ze was snel klaar met een anonieme brief waarin voor Heerlen werd gepleit en legde die zonder discussie terzijde. Tegen elke prijs moest voorkomen worden dat er touwtrekkerij over de plaats van vestiging zou ontstaan.²⁵

Tans meldde al op de eerste vergadering van de projectcommissie dat ook elders in Nederland naar een universiteit werd gestreefd. Zo wilde de Katholieke Hogeschool Tilburg tot een volledige universiteit uitgroeien. Hij stelde dat het van vitaal belang was om de Maastrichtse universiteit een eigen identiteit te geven binnen het bestaande universitaire bestel in Nederland. Deze instelling moest zijns inziens een Europees karakter krijgen.²⁶ Op de eerste vergadering van de projectcommissie passeerde een indrukwekkend lange lijst met uiteen-

23 Gesprek W.P.G. Toonen met Annemieke Klijn, 7-4-1997.

24 Archief SHCL, EAN 0879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 62 Kort verslag van de vergadering van de projectcommissie van de SWOL op 26 januari 1966.

25 Archief SHCL, EAN 0879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 62 Kort verslag van de vergadering van de projectcommissie van de SWOL op 26 januari 1966.

26 Archief SHCL, EAN 0879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 62 Kort verslag van de vergadering van de Projectcommissie van de SWOL op 12 januari 1966.

PvdA voorzitter Sjeng Tans tijdens de opening van het congres van de PvdA november 1966 - Fotograaf onbekend / Anefo Nationaal Archief, CCo

lopende studierichtingen de revue die aan de nieuwe universiteit gedoopt konden worden: Frans, Duits, Engels, Spaans, Russisch, wetenschap, scheikunde, filosofie, psychologie, economie, bedrijfsleer, rechten, politieke en sociale wetenschappen, bankwezen, landbouwkunde, godgeleerdheid, energiehuishoudkunde en industrieleer. Helemaal onderaan de lijst bungelde de opleiding geneeskunde. Toonen nam zich voor om statistische gegevens te verzamelen met betrekking tot het aanbod van en de behoefte aan academici. Op de tweede vergadering van de projectcommissie, in februari 1966, beklemtoonde Tans de noodzaak om bij het streven naar een universiteit vooral op de haalbaarheid te letten. Hij voegde eraan toe dat een medische opleiding vanuit nationaal stand-

punt prioriteit had.²⁷ Toonen bevestigde Tans' uitspraak en beriep zich op statistische informatie vanuit de Academische Raad, het landelijke overkoepelend orgaan van de universiteiten en hogescholen met adviserende bevoegdheid over universitaire aangelegenheden.

Net als Tans was Herold voorstander van een universiteit met een internationale uitstraling. Toch zat Herold niet op dezelfde lijn als Tans. Laatstgenoemde wees steeds op het belang van een nieuwe universiteit die pal zou staan voor de Nederlandse taal, ja breder nog, voor de Nederlandse cultuur, tussen de Frans-Duitse-Belgische invloeden, waarbij hij zich overigens tegelijkertijd openstelde voor de inbreng van Frans- en Duitstalige docenten en studenten. Als oud-leraar Nederlands bleef

27 Archief SHCL, EAN 0879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 62 Kort verslag van de vergadering van de Projectcommissie van de SWOL op 4 februari 1966.

Tans zijn liefde voor het Nederlands trouw. In 1938 was hij gepromoveerd op de dialecten van Belgisch en Nederlands Zuid-Limburg.²⁸ Herold op zijn beurt dacht bij 'een internationale uitstraling' in een andere richting. Hij bepleitte een sterke Engelstalige sectie aan de universiteit. Die sectie bood, zo meende hij, een bredere basis voor wetenschappelijk onderzoek, sloot beter aan bij de opleiding tot Bachelor en Master, zoals die in de Angelsaksische landen gebruikelijk was, en paste dus ook beter bij de Angelsaksische onderzoekscultuur. Maastricht kon zich daarmee onderscheiden ten opzichte van Luik, Leuven en Aken.²⁹ De visie van Herold ontmoette echter bitter weinig enthousiasme in de projectcommissie. Toonen dacht dat de Engelse taal studenten zou afschrikken, zeker als ze in die taal examens moesten afleggen. Wel werd iedereen het erover eens dat de nieuwe universiteit over goede faciliteiten op het gebied van talenpractica moest beschikken.³⁰

Hoe dit ook zij; de 'talenkwestie' had plots geen prioriteit meer in de projectcommissie, die zich vanaf maart 1966 realiseerde dat Maastricht haar pijlen toch vooral moest richten op een medische faculteit. Waren de universitaire toekomstvisioenen in de SWOL aanvankelijk alle kanten uitgewaaierd, nu had zij dit specifieke doel gevonden. Het besluit viel een medische subcommissie in het leven te roepen die zich moest buigen over samenwerking en een postdoctorale coassistenten-opleiding in Zuid-Limburg. In deze commissie waren de geneesheren-directeuren van de drie ziekenhui-

zen in Heerlen, Maastricht en Sittard vertegenwoordigd en nog enkele andere prominente artsen. De aan het Heerlense De Weverziekenhuis verbonden neurofysioloog Johannes Mol zou de verbindingsschakel zijn tussen de projectcommissie en deze medische subcommissie.³¹ Bovendien besloot de SWOL Piekhaar uit te nodigen om de houding in zijn ministerie tegen opzichte van een universiteit in Zuid-Limburg af te testen.

Ter voorbereiding van die bijeenkomst produceerde de projectcommissie al in de zomer van 1966 een interne discussienota over 'de aard van een in Limburg te stichten instelling van wetenschappelijk onderwijs'.³² De projectcommissie trok vier conclusies: om te beginnen moest de SWOL zich richten op de vestiging van een universiteit in Maastricht omwille van de taak die Zuid-Limburg als 'Nederlands balkon in Europa' kon vervullen ten aanzien van 'het eenwordend Europa'; ten tweede moest de SWOL zich richten op een medische faculteit als aanzet tot een universiteit, waarbij de medische faculteit geflankeerd zou worden door minimaal twee andere faculteiten, namelijk een economische, sociale en/of juridische faculteit (de wet schreef voor dat een universiteit minimaal drie faculteiten moest tellen); ten derde diende de SWOL zich in te zetten voor een rijksinstelling; tenslotte moest deze stichting streven naar een universiteit met een internationaal accent door bijvoorbeeld buitenlandse hoogleraren aan te trekken en een Europese specialisatie aan te bieden. Deze algemene conclusies waren niet voor niets in zeer

28 J.G.H. Tans (1938), *Isoglossen rond Maastricht in de dialecten van Belgisch en Nederlandsch Zuid-Limburg*, Maastricht.

29 Archief SHCL, EAN 0879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 62 Brief van Joseph Herold aan W.P.G. Toonen, Maastricht, 9 februari 1966.

30 Archief SHCL, EAN 0879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 62 Verslag van de vergadering van de Projectcommissie op donderdag 24 februari 1966 te Maastricht.

31 Archief SHCL, EAN 0879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 62 Kort verslag van de vergadering van de Projectcommissie van de SWOL op 29 maart 1966.

32 Archief UM, SWOL 0078 6/0001 Lobby voor universiteit. SWOL stukken en uitgebrachte rapporten rond de lobby en inhoudelijke argumentatie voor vestiging van een achtste medische faculteit in Maastricht 1966 - 1967. Rapport van de projectcommissie van de SWOL inzake de aard van een in Limburg te stichten instelling van wetenschappelijk onderwijs, juni 1966.

algemene termen geformuleerd. Over de vraag hoe dat internationale accent ingevuld moest worden, was geen consensus. Vooral 'de kwestie Herold' was een heet hangijzer. Waar moest de nieuw te stichten universiteit tegen aanleunen: de Engelstalige academische wereld of de omliggende Duits- en Franstalige gebieden?

De bijeenkomst met Piekaar en twee andere medewerkers van het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen op 24 juni 1966 te Maastricht verliep teleurstellend.³³ Van de zijde van de SWOL waren Van Rooy, Gelissen, Baeten, Tans en Toonen aanwezig. Piekaar ging op verzoek van Van Rooy uitgebreid in op enkele belangrijke ontwikkelingen in het hoger onderwijs. Hij wees op de 'enorme aantallen' studenten. De meest recente prognoses, vertelde Piekaar, gingen uit van maar liefst 90.000 studenten in 1970.³⁴ De vraag naar het spreidingspatroon drong zich dus op. Moesten de bestaande universiteiten 'monsteruniversiteiten' worden of dienden er nieuwe universiteiten bij te komen?

Piekaar liet weten dat de oprichting van een achtste medische faculteit – de opbouw van de zevende in Rotterdam was destijds in volle gang – inderdaad een serieus onderwerp van gesprek was op het ministerie. Vooral het aantal geneeskundestudenten bleef voortdurend toenemen. Binnen afzienbare tijd zou daarom een commissie komen om zich over de kwestie te buigen. Hij wees op het volgende knelpunt in de medische opleiding: de capaciteit voor klinisch onderwijs was te gering in verhouding tot het aantal studenten, terwijl het belang om geneeskundestudenten zo vroeg mogelijk bij het ziekbed te brengen steeds meer werd ingezien. Nu het parlement het voorstel van een *numerus clausus* had afgewezen, stond de wenselijkheid van een achtste medische faculteit volgens Piekaar eigenlijk al wel vast. Het grote probleem was echter geld. Voor de oprichting van een medische faculteit met een academisch ziekenhuis met 1.000 bedden moest men op 450 miljoen gulden rekenen. De SWOL-delegatie kreeg tot slot te horen dat Eindhoven en Tilburg zich wilden kandideren voor een achtste medische faculteit en 'redelijke argumenten' hadden. Er vonden trouwens ook al gesprekken plaats over samenwerking tussen Tilburg en Eindhoven. In Twente waren bovendien 'interessante ontwikkelingen' gaande vanwege de mogelijkheid om een technische hogeschool samen te werken. Een geïsoleerde medische faculteit in Limburg leek, zo werd de SWOL duidelijk gemaakt, weinig voor de hand liggend.

Tans stak zijn verontwaardiging na Piekaars beschouwing niet onder stoelen of banken, want hij vreesde dat Limburg 'opnieuw de straf' moest ondergaan vanwege zijn ligging. In feite, oreerde Tans, 'dreigt in Limburg weer niets gevestigd te worden en worden wij ten achter gesteld omdat hier nog niets is; elders is al wat en dan trekt men daaruit de conclusie dat men daar dan bij kan voortbouwen'.³⁵ Hij vond dat Piekaar niet alleen weinig begrip toonde voor de moeilijkheden in Limburg, zoals de herstructureringsproblematiek sinds de snelle teruggang van de kolenwinning, maar ook voor de mogelijkheden die 'de Europese ontwikkeling op iets langere termijn' bood voor deze provincie en voor heel Nederland. Sussend reageerde Piekaar dat hij het met Tans eens was dat Limburg ook pluspunten had, maar erg positief over de kansen van een universiteit in Zuid-Limburg was hij inderdaad niet. De topman van het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen liet de SWOL gedeprimeerd achter.

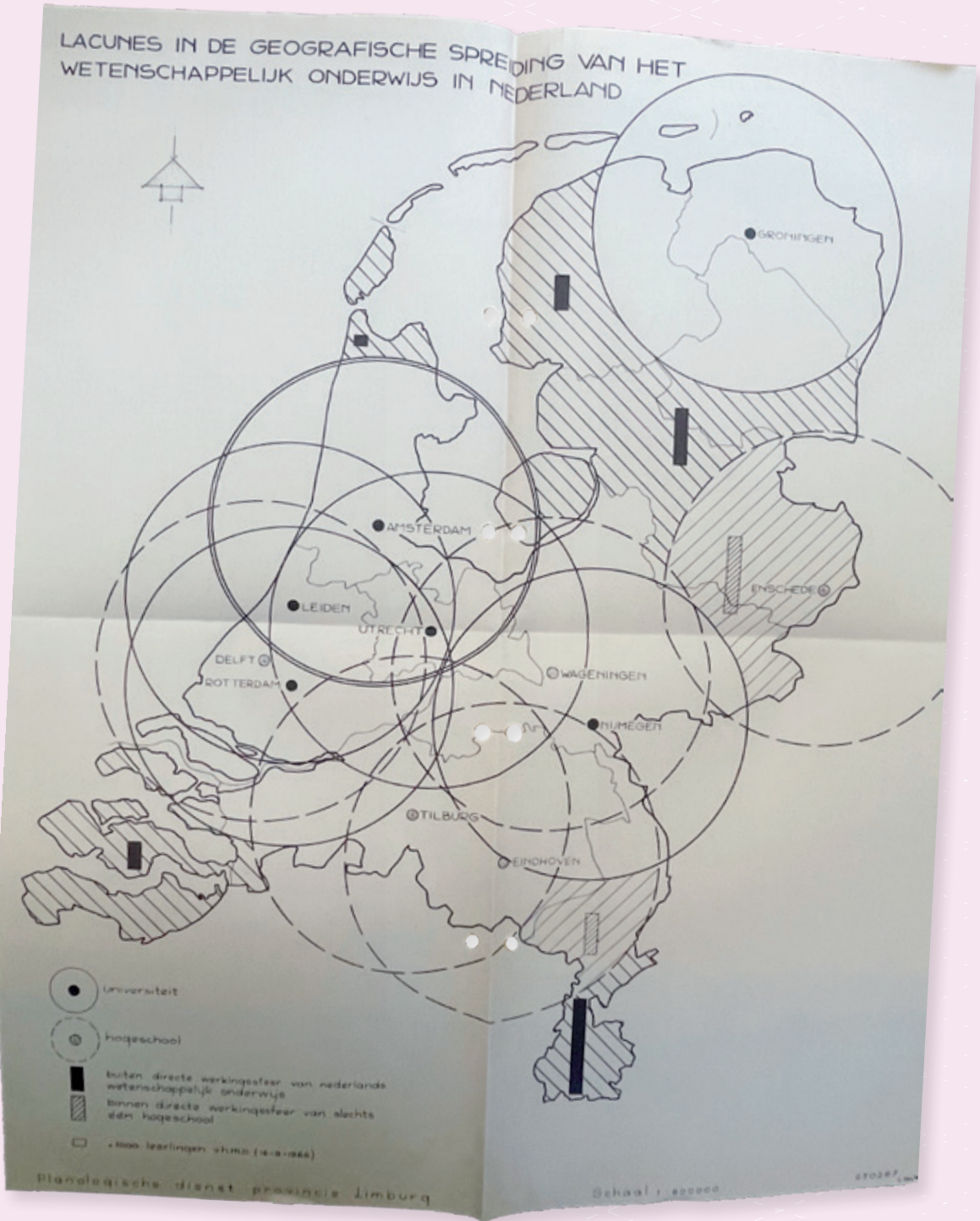
Tans stak zijn verontwaardiging na Piekaars beschouwing niet onder stoelen of banken, want hij vreesde dat Limburg 'opnieuw de straf' moest ondergaan vanwege zijn ligging. In feite, oreerde Tans, 'dreigt in Limburg weer niets gevestigd te worden en worden wij ten achter gesteld omdat hier nog niets is; elders is al wat en dan trekt men daaruit de conclusie dat men daar dan bij kan voortbouwen'.³⁵ Hij vond dat Piekaar niet alleen weinig begrip toonde voor de moeilijkheden in Limburg, zoals de herstructureringsproblematiek sinds de snelle teruggang van de kolenwinning, maar ook voor de mogelijkheden die 'de Europese ontwikkeling op iets langere termijn' bood voor deze provincie en voor heel Nederland. Sussend reageerde Piekaar dat hij het met Tans eens was dat Limburg ook pluspunten had, maar erg positief over de kansen van een universiteit in Zuid-Limburg was hij inderdaad niet. De topman van het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen liet de SWOL gedeprimeerd achter.

33 Archief SHCL, EAN o879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 62 Verslag van de bespreking van de SWOL met Piekaar en medewerkers op 24 juni 1966.

34 In 1970 zouden het meer dan 100.000 studenten worden.

35 Archief SHCL, EAN o879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 62 Verslag van de bespreking van de SWOL met Piekaar en medewerkers op 24 juni 1966.

Nota inzake de stichting van de medische faculteit als begin van een universiteit in Limburg. Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg (Nota 1). Maastricht, januari 1967.

Binnen de projectcommissie deed Herold het voorstel om het dan maar over een andere boeg te gooien. Hij stelde 'een realistische politiek' voor waarbij met de financiële problematiek in Den Haag rekening werd gehouden. Alleen internationale samenwerking kon volgens hem nog soelaas bieden. Hij hield dan ook een warm pleidooi om de nieuw te stichten universiteit op een in Belgisch Limburg gesitueerd terrein te bouwen. De andere leden reageerden verbaasd, zo niet ontzet. Hoe zag Herold dit voor zich? Wilde hij met het geld van de Nederlandse belastingbetaler een universiteit op Belgisch grondgebied openen?³⁶ Dat was inderdaad waar Herold heen wilde. Hij zag het helemaal voor zich om samen met België naar een inter-Limburgse of zelfs Benelux-universiteit te streven. Vooral Tans kante zich fel tegen dit idee, omdat 'een dergelijke universiteit volgens hem geen schijn van kans had in Den Haag'.³⁷ Toen Herold zich overgaf aan, zoals hij zei, 'futurologische bespiegelingen', met betrekking tot een nieuwe universiteit waar de Engelse taal de voertaal zou zijn, wees Tans geïrriteerd op dit soort futurologie. Wilde een nieuwe universiteit politieke steun krijgen, aldus Tans, dan moest deze een echt Nederlandse universiteit zijn.³⁸ Herold stond met zijn onconventionele visie alleen in de SWOL. Terugkijkend op deze episode noemde Van Rooy Herold als 'een van die hobbels' waar de SWOL overheen moest zien te komen. Het bestuur van de SWOL had volgens Van Rooy Herold binnengehaald omdat deze ooit over universitair onderwijs had gepubliceerd, maar 'daar hebben we naderhand spijt over gekregen'. De gedachte aan een

Benelux-universiteit vond Van Rooy mooi en idealistisch. In 'de praktijk des levens' kon dit ideaal echter 'op afschuwelijke wijze frustreren', meende Van Rooy.³⁹ Herold kreeg geen poot aan de grond in de projectcommissie, maar hij bleef zich desondanks als een loyaal SWOL-lid opstellen in die zin dat hij zijn visie vooral binnenskamers uitte.

Wat eind 1966 eveneens wrevel binnen de SWOL-gelederen opriep, waren vier artikelen in het *Limburgs Dagblad* van de hand van een vrij bekende Brabantse journalist, Urias Nootboom, die stelde dat de opening van de achtste medische faculteit in Maastricht geen haalbare zaak was, omdat die zich hier nergens bij kon aansluiten.⁴⁰ Wel kreeg Toonen, inmiddels werkzaam als stedenbouwkundig onderzoeker aan het Stedenbouwkundig bureau Swinkels-Salemans, vervolgens in december uitgebreid de ruimte in deze krant om te argumenteren dat Maastricht voor een achtste medische faculteit inclusief academisch ziekenhuis vanuit nationaal perspectief juist aantrekkelijk was vanwege het (groeierende) patiënten-areaal in Zuid-Limburg. De academisering van de patiëntenzorg was in Zuid-Limburg nog niet gaande, met als voordeel dat een medische faculteit in Maastricht wat dit betreft niet in het vaarwater van andere medische faculteiten zou komen. Voor klinisch onderwijs waren in Zuid-Limburg ruime mogelijkheden. Toonen bracht hiermee – met dank aan Piekaar, die op het knelpunt ten aanzien van het klinisch onderwijs had gewezen – een nieuw argument pro Maastricht naar voren: de regio Zuid-Limburg was qua academisering van de patiëntenzorg een nog braakliggend terrein.

36 Archief SHCL, EAN 0879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 3 Kort verslag van een bespreking van het dagelijks bestuur van de SWOL en de projectcommissie met vertegenwoordigers van het Bureau B.S.B. Te Delft en de gemeente Maastricht, augustus 1966.

37 Gesprek W.P.G. Toonen met Annemieke Klijn, 7 april 1997.

38 Archief SHCL, EAN 0879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 69 Verslag van de vergadering van de projectcommissie op 19 december 1966 in het PLEM-gebouw te Maastricht.

39 Archief UM, Interview Ch. Van Rooy met Jac van den Boogard, 14 januari 1985.

40 *Limburgs Dagblad*, 30-12-1966.

De strijd om een achtste medische faculteit

'De strijd', zoals Van Rooy dit noemde, om de achtste medische faculteit binnen te halen, kwam in een nieuwe fase met de oprichting van de landelijke Studiecommissie Achtste Medische Faculteit in december 1966.⁴¹ Deze commissie werd naar haar voorzitter de commissie Van Walsum genoemd. Gerard van Walsum was als doorbraaksocialist van protestantse huize lid van de PvdA en had het ambt van burgemeester in Delft en Rotterdam uitgeoefend. De opdracht van deze commissie was om de minister van Onderwijs en Wetenschappen advies te geven over de vraagstukken in verband met de uitbreiding van het wetenschappelijk onderwijs in de geneeskunde. Moest er al dan niet een achtste medische faculteit bijkomen, en zo ja, waar moest die dan gevestigd worden? De commissie bestond naast Van Walsum uit zes leden en zeven adviseurs. De eerste instelling die zich kandidaat stelde was de Technische Hogeschool Eindhoven, die al in december 1965 met een rapport naar buiten kwam waarin op de organisatorische en technische mogelijkheden in Eindhoven werd gewezen. Zo was daar al een terrein gereserveerd en hadden de besturen van enkele regionale ziekenhuizen nadrukkelijk aangegeven samen te willen werken. Het tweede rapport

uit Eindhoven ging vooral over de samenwerking tussen techniek en geneeskunde.⁴²

Na Eindhoven wierp de SWOL zich in januari 1967 in de strijd met *de Nota inzake de stichting van een medische faculteit als begin van een universiteit in Limburg*. Dit was de eerste SWOL-nota en er zou in de loop van 1967 nog een vijftal volgen. Ook Tilburg, Twente, Apeldoorn-Deventer-Zutphen en Zwolle-Kampen brachten nota's uit om hun kandidatuur kracht bij te zetten. De Katholieke Hogeschool Tilburg overwoog zelfs te deconfessionaliseren als zij de achtste medische faculteit kreeg. 'Den Haag' wilde de faculteit namelijk in een rijksinstelling onderbrengen. Ook in Tilburg was al een terrein voorhanden en ook hier was een samenwerking tussen techniek en geneeskunde mogelijk, want mocht 'de achtste' doorgaan, dan waren Eindhoven en Tilburg bereid om hecht samen te gaan werken. In mei 1967 kwam de Technische Hogeschool Twente met een rapport om zich voor de achtste medische faculteit te kandideren.⁴³ Het voornaamste argument uit Twente luidde dat het gebied tussen Groningen, Utrecht en Nijmegen tot 1964 geheel verstoken was geweest van instellingen voor wetenschappelijk onderwijs. Twente verklaarde zich bereid een medische faculteit op de bestaande campus te vestigen. De bedoeling was om interdisciplinaire samen-

41 Archief UM, Interview Ch. Van Rooy met Jac van den Boogard, 14 januari 1985, *Algemeen Handelsblad*, 28-12-1966.

42 Archief SHCL, EAN 0879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 24 Samenvattende inventarisatie van gegevens verstrekt door de kandidaten voor de vestiging van de achtste medische faculteit. 'Stuurgroep medische faculteit Twente wordt geïnstalleerd', *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 111 (16 december 1967) 50, 2297. M.S.C. Bakker, & W.H.P.M. van Hooff (red.) (1991) *Gedenkboek Technische Universiteit Eindhoven 1956-1991*. Technische Universiteit Eindhoven, 47-50. Zie: <https://pure.tue.nl/ws/portalfiles/portal/102245714/Gedenkboek35jaarTUE.pdf>. Zie ook: J.J. de Boer en J.W. Drukker (2012), *Universiteit Twente/History 50 years University Twente*, University of Twente. Zie: <https://issuu.com/utwente/docs/geschiedenis-ut>.

43 Archief SHCL, EAN 0879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 24 Samenvattende inventarisatie van gegevens verstrekt door de kandidaten voor de vestiging van de achtste medische faculteit. 'Stuurgroep medische faculteit Twente wordt geïnstalleerd', *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 111 (16 december 1967) 50, 2297. M.S.C. Bakker, & W.H.P.M. van Hooff (red.), *Gedenkboek Technische Universiteit Eindhoven 1956-1991*. Technische Universiteit Eindhoven 1991, 47-50. Zie: <https://pure.tue.nl/ws/portalfiles/portal/102245714/Gedenkboek35jaarTUE.pdf>. Zie ook: J.J. de Boer en J.W. Drukker, *Universiteit Twente/History 50 years University Twente*, University of Twente 2012. Zie: <https://issuu.com/utwente/docs/geschiedenis-ut>

werking tussen medische wetenschappen, natuurwetenschappen en technische wetenschappen te realiseren. Ook zouden de ziekenhuizen te Almelo, Enschede, Hengelo en Oldenzaal een alliantie sluiten om de studenten klinische ervaring op te laten doen. Er stond al een bouw bureau te trappelen om aan de slag te gaan. De stedendriehoek Apeldoorn-Deventer-Zutphen streefde naar academisering van de bestaande streekziekenhuizen in de regio, aangezien er geen tekort was aan bedden capaciteit. Samenwerking was mogelijk met een pathologisch-anatomisch instituut, een bacteriologisch-serologisch laboratorium en een radiotherapeutisch instituut. Zwolle-Kampen namen zich voor om het klinisch onderwijs te laten opvangen door de bestaande ziekenhuizen in de regio. Het preklinisch onderwijs zou aan de bestaande universiteiten plaatshebben. Alle kandidaten, zij het de een meer dan de ander, wezen op de gunstige sociaaleconomische effecten die van een medische faculteit zou kunnen uitgaan. Net als Limburg bevond met name Twente zich in een proces van economische herstructurering. Uit deze opsomming is op te maken dat Maastricht in ieder geval het voordeel had dat het de enige kandidaat was vanuit de provincie Limburg.⁴⁴ Zowel Brabant als Overijssel hadden meerdere kandidaten.

In haar eerste nota bracht de SWOL op voorstel van de projectcommissie vier argumenten – van medische, onderwijskundige, sociaaleconomische en cultuurpolitieke aard – naar voren om haar pleidooi voor de vestiging van een achtste medische faculteit als begin van een nieuwe rijksuniversiteit in Maastricht te onderbouwen.⁴⁵ De vier argumenten waren ditmaal als volgt geformuleerd. Om te beginnen beschikte Zuid-Limburg over een patiën-

tenbestand dat nog niet in het wetenschappelijk onderwijs was ingeschakeld. Hier was ‘de beste’ mogelijkheid om los van gevestigde tradities en belangen ‘de meest moderne organisatie’ van het medisch onderwijs te starten, terwijl er ruimte bestond voor een nieuw academisch ziekenhuis. De bestaande ziekenhuizen waren in beginsel bereid om eventueel een affiliatie aan te gaan met de te stichten medische faculteit. Ten tweede was spreiding van onderwijs nodig omdat de Limburgse jeugd recht had op gelijke kansen in het onderwijs en zij weliswaar relatief vaak het voorbereidend hoger onderwijs voltooide, maar tegelijkertijd relatief weinig doorstroomde naar de universiteit. De sluiting van de mijnen maakte ten derde een economische herstructurering noodzakelijk, waarbij de universiteit als de motor van de economie kon fungeren. Een universiteit in Maastricht was, tenslotte, ‘een kwestie van nationaal zelfbehoud’. Er moest een Nederlandse universiteit met een Europese oriëntatie komen, op de culturele driesprong, naast de Duitse en Franstalige instellingen van wetenschappelijk onderwijs in Aken en Luik. De ligging van Maastricht schiep een unieke kans om onderwijs en onderzoek op de groeiende Europese problematiek af te stemmen. De projectcommissie had emotionele of politiek gerichte argumenten zo veel mogelijk vermeden in de veronderstelling dat de commissie Van Walsum en de minister daar ongevoelig voor zouden zijn. Herold was trouwens tegenstribbelend en naar eigen zeggen uit ‘opportunistische redenen’ akkoord gegaan met de nota. Het ideaal van een Benelux-universiteit of een universiteit voor de beide Limburgen had hij niet opgegeven.⁴⁶ Terecht stelde historicus Peter Jan Knechtmans dat deze vier argumenten

44 Knechtmans, *De Medische Faculteit Maastricht*, 13.

45 Nota inzake de stichting van de medische faculteit als begin van een universiteit in Limburg, Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg (nota 1). Maastricht, januari 1967.

46 Archief UM, Map SWOL 0012 7/0005 jaarverslagen SWOL 1965 - 1975. Jaarvergadering van de Stichting wetenschappelijk onderwijs Limburg op 12-1-1967 te Maastricht.

de eerstvolgende jaren, soms met het accent op het ene, dan weer met het accent op het andere, herhaald zouden worden.⁴⁷

In de SWOL rees bezorgdheid over het gebrek aan geestdrift voor een universiteit onder de Limburgers. Sterker nog, de gedachte aan een universiteit in Maastricht als ‘Nederlandse voorpost in een naar eenheid strevend Europa’ riep soms enige scepsis op. De voorlichtingscommissie van de SWOL was weliswaar met een reclamebureau in zee gegaan, maar liet begin 1967 opvallend weinig van zich horen. Toen ook de SWOL met steun van de gemeente Maastricht en de Provincie een terrein verwierf, in navolging van de andere kandidaten die al terreinen aanboden waar ‘de achtste’ zou kunnen verrijzen, begon het Limburgse thuisfront ineens een stuk enthousiaster te worden. De SWOL had de hand weten te leggen op een gebied van 200 hectaren ten oosten van Maastricht, in het waterwingebied tussen Amby en Bemelen. De komst van een universiteit leek nu concrete vormen aan te nemen.

In de loop van 1967 kreeg de SWOL van allerlei kanten hulp en ‘subsidie van organisaties waar we nog nooit van gehoord hadden’, aldus Toonen, die zich herinnerde dat iemand bij testament zelfs zijn lichaam aan de SWOL schonk.⁴⁸ Er was de SWOL uiteraard alles aan gelegen om een stevige politieke lobby op gang te brengen. Na de publicatie van de eerste nota probeerde Van Rooy een groep Limburgse KVP-Kamerleden die op werkbezoek in

Maastricht was warm te maken voor de komst van ‘de achtste’. Ook Toonen hield daarvoor een pleidooi. Op de vraag of Limburg op de steun van de KVP-fractie kon rekenen, gaf Baeten namens de fractie echter een vaag antwoord. Ook al was hij zelf voorstander van een vestiging van een universiteit in Maastricht, de KVP had ook met kiezers in Noord-Brabant te maken. De fractie zat niet op één lijn.⁴⁹ Tans werd trouwens tijdens een propagandabijeenkomst van de PvdA-karavaan eveneens met de vraag geconfronteerd hoe zijn fractie tegenover een universiteit in Maastricht stond. Net als Baeten moest hij antwoorden dat de fractie hierover nog geen standpunt had ingenomen, maar anders dan Baeten voegde hij er strijd- lustig aan toe dat hij als partijvoorzitter en parlementariër er alles aan zou doen om de hele PvdA-fractie ervan te overtuigen de komst van een universiteit in Limburg te ondersteunen.⁵⁰

De SWOL kon in april 1967 nog enkele publicaties presenteren: *De omvang van een in Limburg te stichten universiteit. Rapport uitgebracht door het Bureau voor het samenstellen van bouwprogramma's* en *De plaats van Zuid-Limburg in een spreidingsplan voor het Wetenschappelijk Onderwijs*. Aan de hand van berekeningen over de studentenaantallen in een nabije en verre toekomst werd betoogd dat er naast de medische faculteit nog twee faculteiten moesten komen, waarbij in ieder geval gedacht werd aan maatschappijwetenschappen, om zo tot een universiteit met circa 7.000 studenten uit te

47 Knegtmans, *De medische faculteit Maastricht*, 14. Met name Tans liet niet na om op dat cultuurpolitieke argument te hameren. Op de jaarvergadering van de SWOL op 12 januari 1967 sprak hij Tans aldus: ‘...als wij hier geen wetenschappelijk onderwijs hebben, gaat de Nederlandse taal en cultuur in dit deel van ons land in gevaar komen... Wij moeten aan het Nederlandse volk eisen stellen ter bescherming van het Nederlandse taalgebied en dit met klem naar voren brengen.’ In het *Algemeen Handelsblad* van 15 februari 1967 Tans lichtte zijn standpunt nog eens toe: ‘Veel jonge Limburgers zijn nu nog gedwongen aan de veel dichterbij gelegen buitenlandse universiteiten te studeren. Limburgs intellectuele top dreigt daardoor verfranst of verduist te worden. Dat vormt een bedreiging voor heel het zuidelijke deel van de nationale gemeenschap.’

48 Toonen, ‘De actie tot vestiging’, 247.

49 *De Nieuwe Limburger*, 28-1-1967.

50 *De Nieuwe Limburger*, 28-1-1967.

groeien.⁵¹ Het derde rapport over de plaats van Zuid-Limburg in een spreidingsplan voor het wetenschappelijk onderwijs was een repliek op een rapport van de Katholieke Hogeschool Tilburg, die zich in tegenstelling tot de andere kandidaten niet had beperkt tot een uiteenzetting van haar eigen mogelijkheden, maar zich ook in negatieve zin over haar concurrent Maastricht had uitgelaten. Limburg zou over te weinig studentenpotentieel beschikken waaruit een universiteit kon rekruteren. Toonen wilde op basis van cijfers van het Centraal Planbureau laten zien dat Tilburg er wat dit betreft naast zat.⁵²

In mei 1967 kwam alweer een vierde SWOL-rapport uit, getiteld *Limburg: 'Uithoek of Kernland'*. Op voorstel van Tans had Toonen namens de SWOL Hendrik Brugmans, rector van het gerenommeerde postuniversitaire studieceterium het Europa-college te Brugge, gevraagd om dit stuk te schrijven. Tans had Toonen laten weten dat hij 'signalen uit de Tweede Kamer' had ontvangen om het cultureel politieke argument nog eens te beklemtonen – het liefste natuurlijk nu eens door een ander dan door hemzelf.⁵³ Brugmans was volgens Tans de geknipte kandidaat om dat te doen: 'een man van naam en gezag'.⁵⁴ Brugmans leverde snel. Als gevolg van 'de onvermijdelijke Europese integratie' ging Zuid-Limburg volgens Brugmans meer en meer behoren tot een 'nieuwe plurinationale ruimte' met Vlaamse, Waalse, Nederlandse en Duitse elementen. Terwijl de 'Hollanders' er een eenzijdig Angelsaksische oriëntering op nahielden, was Maastricht volgens Brugmans de ideale plek voor een Europese universiteit, waar

meerdere talen gesproken zouden kunnen worden. Omdat een nieuwe universiteit in Maastricht Nederlands was, bleef het Nederlands, zo voegde hij er snel aan toe, de belangrijkste voertaal. Brugmans meldde er niets op tegen te hebben dat jongens en meisjes uit Maastricht naar Aken, Luik en Leuven gingen om daar te studeren. Tegelijkertijd wilde hij de vraag opwerpen hoe jongens en meisjes uit Hasselt en Aken naar Maastricht konden worden getrokken. Het was misschien 'een waagstuk om zo te denken', maar hij zag een internationale universiteit in Maastricht zeker in het verschiet liggen. Hij meende dat Maastricht, gelegen in het hart van Europa, 'het ontmoetingspunt van landen, volken, talen en levensstijlen' kon worden.⁵⁵ Met deze brochure had Brugmans een eloquent pleidooi gehouden voor een op Europa gerichte universiteit in Maastricht. Dit was helemaal in de lijn van Tans, die zich in het cultuurpolitieke argument vast had gebeten.

Ondertussen zat Tans zelf niet stil. In juni 1967 liet hij alweer van zich horen in de SWOL-brochure *Een nieuwe medische faculteit. Bijdrage tot de discussie*. Hierin kante hij zich tegen de tegenstrevers die in Maastricht geen serieuze kandidaat voor een universiteit zagen. Ook stelde hij dat de commissie Van Walsum haar opdracht te beperkt opvatte, door zich op de kwestie achtste medische faculteit te richten, en zich te weinig aantrok van het bredere vraagstuk met betrekking tot de spreiding van het wetenschappelijk onderwijs. Waarom was daar in de opdracht aan deze commissie met geen woord over gerept? Bij het advies over de plaats-

51 *De omvang van een in Limburg te stichten universiteit. Rapport uitgebracht door het Bureau voor het samenstellen van bouwprogramma's*. Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg (nota 2), april 1967.

52 *De plaats van Zuid-Limburg in een spreidingsplan voor het Wetenschappelijk Onderwijs. Notities bij het rapport 'Van Hogeschool tot Universiteit'*. Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg (nota 3), april 1967.

53 Tans had dit cultuurpolitieke argument in het tijdschrift *Bronk-Maasland* al tot tweemaal toe naar voren gebracht (nummer 14 en nummer 16 Jaargang 1966/1967)

54 Archief SHCL, EAN 0879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 8 Brief van J. G. H. Tans aan W.P.G. Toonen, Amsterdam 28 februari 1967.

55 *Limburg: 'Uithoek of Kernland' door prof. Dr. H. Brugmans*. Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg (nota 4), mei 1967.

bepaling kwam toch onvermijdelijk de vraag naar de verdere uitgroei van het wetenschappelijk onderwijs aan de orde? Tans reageerde bovendien met de voor hem kenmerkende verontwaardiging op krantenartikelen in het *Algemeen Handelsblad* en het *Eindhovens Dagblad* waarin werd gesteld dat Maastricht geen kans maakte vanwege haar excentrische ligging en geen technische inbedding kon bieden voor modern medisch onderwijs:

‘Zo liggen dus de kaarten voor Limburg 100 jaar nadat deze provincie los werd gemaakt uit de Duitse Bond en voorgoed een integreerend deel van Nederland werd. Ik wil niet meezingen in het koor van al diegenen die van mening zijn, dat men in Den Haag het zuiden nog steeds behandelt als generaliteitsgebied, waarvoor alleen aandacht en belangstelling bestaat als er wat te verdienen valt en dat alleen gehoor vindt als dit kan worden afgedwongen. Zo is het werkelijk niet. Maar wel moet men telkens en telkens ervaren, dat men er elders in ons land nauwelijks besef van heeft dat een belangrijk deel van ons volk leeft in het raakvlak van drie cultuurgebieden en met het wegvallen van de grenzen in het naar eenheid groeiende Europa met de dag meer de invloed ondergaat van deze geografische, culturele en politieke situatie. Het is geen kwestie van gebrek aan belangstelling. Het is een kwestie van gebrek aan begrip. En dat is hoogst ernstig. Want daardoor wordt wat er nationaal belang is, ten onrechte gezien als een provinciaal of regionale aangelegenheid.’⁵⁶

Na deze vijfde nota bleef het voorlopig stil op het publicitaire front van de SWOL. De SWOL

beklemtoonde in haar nota's uit 1967 de noodzaak van spreiding van het wetenschappelijk onderwijs en wees tegelijkertijd op het cultuurpolitieke argument. Het belang van sociaaleconomische herstructurering werd nauwelijks naar voren gebracht. In de zomer van 1967 constateerde men in het algemeen bestuur dat Maastricht in ieder geval een serieuze kandidaat was geworden.⁵⁷

Binnenskamers lagen er nog enkele lastige kwesties die om een oplossing vroegen. Zo was het de vraag hoe de SWOL moest reageren op de ontwikkelingen in Hasselt, waar steeds ijviger naar een universiteit, inclusief een medische faculteit, werd gestreefd. Was het nu wel of juist niet verstandig om toenadering te zoeken? Hoe realistisch was eigenlijk een universiteit in Hasselt, gegeven het feit dat de katholieke universiteit in Leuven ‘het Belgisch-Limburgse achterland’ voor zichzelf wilde houden? In de SWOL adviseerde Tans om Den Haag zoveel mogelijk in het ongewisse te laten van de aspiraties in Hasselt, want een eventuele medische faculteit daar zou een argument kunnen zijn om Maastricht als kandidaat te laten vallen. De SWOL schoof de kwestie voor zich uit en besloot niets te doen. De projectcommissie beloofde verder te gaan met het uitwisselen van gedachten met Hasselt. Daar was tot slot van rekening weinig tegenin te brengen.

Er was nog een andere netelige kwestie. De financiële situatie van de SWOL mocht dan wel goed zijn, maar die van het rijk bleek minder florissant te worden. Hoe diende de SWOL daarop in te spelen? Zouden de drie Zuid-Limburgse ziekenhuizen in Maastricht, Heerlen en Sittard op de een of andere manier kunnen samenwerken om de bouw van een groot en duur academisch ziekenhuis uit te stellen? Het

⁵⁶ Een nieuwe medische faculteit. Bijdrage tot de discussie door J.G.H. Tans. Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg (nota 5), juni 1967, 6.

⁵⁷ Archief UM, Map SWOL 0049 Algemeen bestuur SWOL 1967 tot en met 1997, Verslag aan de leden van het AB van de SWOL, stand van zaken augustus 1967.

was voor de SWOL trouwens een enorme opsteker dat haar politieke lijn met Den Haag korter was geworden. Sinds april 1967 was namelijk Gerard Veringa de minister van Onderwijs en Wetenschappen (KVP). Diens broer, Herman Veringa, zat in het KVP-bestuur van de kring Limburg. In augustus 1967 kreeg minister Veringa via de KVP-Limburg stukken toegestuurd waarin gepleit werd voor een universiteit in Maastricht.⁵⁸ In een direct contact met Veringa had Van Rooy in september 1967 nog eens gewezen op de noodzaak van een universiteit in Maastricht om 'meer hersenen hier naartoe' te brengen.⁵⁹ Dat was inderdaad hard nodig. Veel Maastrichtenaren gingen in Nijmegen studeren. De discussie over 'de achtste' hield in september 1967 ook de gemoederen van Nijmeegse studenten bezig. Een groepje eerstejaars van de studentenvereniging Diogenes stond, gewapend met spandoeken en borden, onverwachts bij de burgemeester van Maastricht op de stoep om deze in het kader van hun ontgroening steun te betuigen voor Maastricht. De verraste burgervader schakelde soepel en gaf ze een gastvrij onthaal, maar wist op een gegeven moment niet meer of de studenten nu voor of tegen waren. Een van hen droeg een bord met daarop de tekst 'Ik ben er teugen!'.⁶⁰

De wedloop in 1968

De SWOL wachtte met spanning het bezoek van de commissie Van Walsum af, die in februari en maart 1968 alle kandidaten voor 'de achtste' langsging. Ter voorbereiding op het gesprek moest de SWOL allerlei vragen beantwoorden met betrekking tot artsendichtheid,

aanbod van patiënten, aanbod van studenten, aantal ziekenhuisbedden, geboden faciliteiten en effecten 'bijvoorbeeld op sociaal-economisch gebied'.⁶¹ In het licht van de spreiding van het wetenschappelijk onderwijs wilde de commissie Van Walsum bovendien weten of er een mogelijke verbinding van de achtste medische faculteit met een bestaande instelling van wetenschappelijk onderwijs bestond. Het was Toonen die in staat bleek om snel de verlangde cijfers en statistieken te leveren. Maar met die vraag over de inbedding had de SWOL het moeilijk. De medische faculteit zag zij immers juist als een eerste stap om tot een universiteit te komen. In Zuid-Limburg kon 'de achtste' niet bij een (onderwijs)instelling aanhaken, maar misschien wel bij onderzoek van het bedrijf DSM. De SWOL was er verder in geslaagd om op een zaterdag de besturen van de ziekenhuizen in Heerlen en Maastricht op te trommelen, waarna de SWOL kon melden dat die zich bereid hadden verklaard om mee te werken aan de totstandkoming van 'de achtste'. Een snelle en goedkope start van een medische faculteit behoorde dan ook tot de mogelijkheden, zelfs al zou een geheel nieuw academisch ziekenhuis niet onmiddellijk gerealiseerd zijn. De SWOL greep haar kans om ditmaal niet alleen op het cultuurpolitieke belang, maar vooral ook op de impact van een medische faculteit op sociaaleconomisch gebied te wijzen. Aan de ene kant zou een universiteit als 'katalysator in het herstructureringsproces' kunnen fungeren. Te denken viel daarbij alleen al aan de bouw van een academisch ziekenhuis. Andere kant kon de medische faculteit profiteren van een ruime arbeidsmarkt en een gunstig

58 Archief UM, Map SWOL 0078 6/0001 Lobby voor universiteit. SWOL stukken en uitgebrachte rapporten rond de lobby en inhoudelijke argumentatie voor vestiging van een achtste medische faculteit in Maastricht 1966 - 1967, Discussienota t.b.v. een contact KVP-Limburg en minister Veringa, augustus 1967.

59 Archief UM, Map SWOL 0049 9/0002 Algemeen Bestuur, Algemeen Bestuur van de SWOL, 13 september 1967.

60 *Limburgs Dagblad*, 9-9-1967.

61 Archief UM, Map SWOL 0051 7/0001 Dagelijks bestuur; notulen overleg met onder andere commissie van Walsum 1968; overleg met minister Veringa 1970. Verslag van de bijeenkomst van de commissie Van Walsum en de SWOL te Maastricht 8 maart 1968.

investeringsklimaat. Met de komst van ‘de achtste’ zou Limburg ook minder steunmaatregelen van het rijk behoeven.

Toen de commissie Van Walsum op 8 maart 1968 met alle egards in het stadhuis Maastricht werd ontvangen, kreeg de SWOL te horen dat alle kandidaten er eigenlijk wel vanuit gingen dat een medische faculteit als katalysator in hun regio kon dienen.⁶² De noodzakelijke economische herstructurering in Zuid-Limburg leek Van Walsum niet te raken. Hij stelde dat het buiten kijf stond dat een universiteit voor Limburg een groot belang had, maar daarmee was ‘niet gezegd dat Limburg de meest aangewezen plaats’ was. In andere plaatsen werd namelijk geschermd met de positieve invloed die van een symbiose met de technische wetenschappen uitging. Met het accent op het cultuurpolitieke aspect leek het, zo stelde Van Walsum, alsof de SWOL was omgezwaaid van een medische faculteit naar een universiteit. Maar het was ‘niet de bedoeling van de commissie om de hele last van de toekomst van het wetenschappelijk onderwijs’ op zich te laden. De commissie van Walsum had immers ‘een facetopdracht’, zo benadrukte hij. Hij moest advies geven over een eventueel nieuw te stichten medische faculteit, niet over een hele, nieuw te stichten universiteit. Deze uitspraak belette Tans niet om te betogen dat de commissie meer oog moest hebben voor de niet-medische argumenten zoals het cultuurpolitieke experiment. Van Walsum repliceerde echter dat dit argument alleen onvoldoende was, omdat Eindhoven, Enschede en Tilburg op de voordelen van weer andere experimenten wezen. Wat

kennelijk wel indruk maakte, was dat Mol, Van Rooy en Tans meldden dat de ziekenhuisbesturen in Maastricht en Heerlen hun volle bereidheid hadden uitgesproken om een medische faculteit te steunen bij het klinisch onderwijs, zolang een nieuw academisch ziekenhuis niet was gebouwd. Die middag legde de commissie Van Walsum een oriëntatiebezoek af in het ziekenhuis Sint Annadal in Maastricht en het gloednieuwe, goed geoutilleerde ziekenhuis De Wever in Heerlen.

Na afloop keek de SWOL met gemengde gevoelens op de bijeenkomst met de commissie Van Walsum terug. Van Rooy had uit ‘bepaalde bronnen’ te horen gekregen dat Twente en Maastricht, in die volgorde, favoriet waren. Dit betekende dus dat Maastricht nog steeds ‘een serieuze kandidaat’ was, meende Baeten.⁶³ Een opmerking van Sjeng Kremers – mijnwerkerszoon, hoogleraar aan en tevens bestuurslid van de Katholieke Universiteit in Nijmegen – tijdens een lezing in zijn geboortedorp Nieuwenhagen in mei 1968, waarin hij zich klip en klaar tegen een universiteit in Limburg keerde, was een affront voor de SWOL.⁶⁴ Zijn opmerking dat het helemaal niet verkeerd was als studenten Limburg verlieten om eens ‘in een andere omgeving terecht te komen’ stimuleerde de SWOL om met nog meer kracht te opereren. De katholieke mijnwerkersbonden, die zich aanvankelijk nogal afzijdig hadden gehouden omdat ze niks van een universiteit wilden weten, sloegen nu om en wierpen zich eveneens in de strijd voor een universiteit in Limburg.⁶⁵ Frans Dohmen, voorzitter van de Katholieke Mijnwerkersbond, en Toon

62 Archief UM, 6/0003 SWOL-lobby voor universiteit. Rapport studiegcommissie achtste medische faculteit; overleg SWOL met Map SWOL 0081 deze commissie en beïnvloeding om keuze op Maastricht te laten vallen 1969 -1969. Vragenlijst van en schriftelijke beantwoording aan de commissie Van Walsum, januari 1968

63 Archief SHCL, EAN 0879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 34 Verslag van de vergadering van het dagelijks bestuur van de SWOL op 30 april 1968 de Maastricht.

64 *Limburgs Dagblad*, 24-5-1968. Overigens zou Kremers in 1977 commissaris van de Koningin in Limburg worden en zich sterk voor de Limburgse belangen inzetten. Op het gebied van het wetenschappelijk onderwijs speelde hij een belangrijke rol bij de oprichting van de Open Universiteit in 1984 en de uitgroei van de Universiteit Maastricht.

65 Archief UM, Gesprek Ch. Van Rooy met Jac van den Boogard, 14 januari 1985.

Hubben, bestuurslid van de Katholieke Vereniging van Mijnbeambten, ergerden zich aan Kremers' woorden. Zij wierpen zich vanaf nu ook in de strijd en zochten buiten de commissie Van Walsum om direct contact met minister Veringa.

De twee kregen op 30 mei 1968 in Den Haag inderdaad Veringa en Freek Rutgers, directeur Wetenschappelijk Onderwijs, te spreken.⁶⁶ De vakbondsmensen wezen op de sociaaleconomische betekenis van een universiteit, waar 'een magnetisch werking' van uit zou gaan. Een universiteit kon volgens hen een directe werkgelegenheid een 2.000 arbeidsplaatsen opleveren, terwijl ook de bouwnijverheid werd gestimuleerd. Dohmen hield een vurig betoog om de vestiging van 'de achtste' in Limburg te bepleiten. Hij wees op de gevolgen van het sluiten van de mijnen, maar idealiseerde het werken in de mijnen niet. In 'deze tijd van welvaart en ontwikkeling' zou niemand meer in een mijn willen werken. Ook in het verleden had trouwens 'geen mijnwerker deze arbeid vrijwillig gekozen'. In Limburg was nu een toenemende behoefte aan en drang naar onderwijs. De deelname aan het middelbaar onderwijs lag in Limburg hoger dan het landsgemiddelde. Gegeven het feit dat Nederland jarenlang economisch geprofiteerd had van de kolenindustrie was de vestiging van een universiteit een rechtmatige eis. Dohmen en Hubben brachten daarbij de volgende punten naar voren: de psychologische uitwerking van vestiging, de relatie tussen universiteit en industrie, en de werkgelegenheidsaspecten. Veringa erkende, zei hij, het grote belang van een universiteit in Limburg, maar, zo voegde hij er gelijk aan toe, dat gold ook voor andere

plaatsen en streken. Limburg moest daarom vooral nadruk leggen 'op eigen en specifieke argumenten en aantonen dat deze van doorslaggevende betekenis zijn'. Hij gaf Dohmen en Hubben het advies mee dat de SWOL vooral op de volgende drie punten moest blijven hameren, omdat Limburg zich hiermee ten opzichte van de andere kandidaten kon onderscheiden: de cultuurpolitieke situatie van Limburg, de mogelijkheden van internationaal gerichte opleidingen en contacten, en de invloed en gevolgen van de mijnsluitingen. Dit advies was een opsteker voor de SWOL. Kennelijk viel het zojuist in mei 1968 gepubliceerde rapport *Nota opleiding internationale zaken aan de nieuw te stichten universiteit in Limburg* van de hand Herold, Tans en Toonen goed bij de minister zelve. Dit rapport was trouwens op persoonlijke titel geschreven. De drie auteurs stelden dat de nieuw te stichten universiteit 'in het land zonder grenzen' in het kader van de Europese eenwording een interdisciplinaire opleiding internationale zaken moest bieden. Zij dachten aan een studie maatschappijwetenschappen, die 'geleerden en vakmensen' zou leveren, die de 'geheimen' kenden of althans konden 'doorgronden van de vele nieuwe wegen en doolhoven' waarlangs Europeanen zich in stijgende mate zouden bewegen 'in de nieuwe periode van ons oude werelddeel'.⁶⁷

De spanning steeg toen de commissie Van Walsum in de zomer van 1968 haar voorlopige conclusies bekend maakte. Zij adviseerde de regering dat er een achtste medische faculteit moest komen, maar over de vraag waar, was ze verdeeld. Apeldoorn-Deventer-Zutphen en Kampen-Zwolle vielen hoe dan ook als kandidaten af. Sommige leden van de commissie

66 Archief SHCL, EAN o879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 9 Bespreking i.z. wetenschappelijk onderwijs in Limburg gehouden op 30 mei 1968 op Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.

67 *Nota opleiding internationale zaken aan de nieuw te stichten universiteit in Limburg* door J.L. Herold, J.G.H. Tans en W.P.G. Toonen, Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg (nota 6), mei 1968. De Universiteit Maastricht zou in 2002 inderdaad in verband met de toenemende internationalisering de Engelstalige interdisciplinaire studie European Studies lanceren aan de Faculty of Arts & Social Sciences. Zie: Pieter Caljé (red.), *Humanities meet the Social Sciences. The Faculty of Arts and Social Sciences at Maastricht University and the creation of two interdisciplinary programs*, Maastricht 2016.

opteerden voor Twente, omdat daar prachtige kansen lagen voor de integratie tussen de medische wetenschappen met de technische én maatschappijwetenschappen. Anderen waren meer voor Eindhoven en Tilburg, ook al vanwege de mogelijkheden ten aanzien van de technische wetenschappen, zij het met de kanttekening dat een gezamenlijk optreden in een te stichten Brabantse universiteit een pluspunt zou zijn. Tenslotte waren er commissieleden die voor Maastricht kozen als er aan enkele voorwaarden werd voldaan. De medische faculteit moest dan onderdeel worden van een hele universiteit en er moesten mogelijkheden worden gecreëerd voor de bouw van een academisch ziekenhuis met 1.250 bedden – terwijl er volgens de commissie in Zuid-Limburg slechts behoefte bestond aan een uitbreiding met 658 bedden. Dit betekende dat de bestaande ziekenhuizen zouden moeten inschikken. De voorstanders van Maastricht toonden zich dus vatbaar voor de door de SWOL aangedragen cultuurpolitieke argumenten en zagen in Maastricht mogelijkheden om een universiteit met een eigen, internationaal karakter te stichten. De commissie Van Walsum leek alles bij elkaar genomen het meest geporteerd voor Twente.⁶⁸ Er kwam een *hearing* op 16 augustus in Den Haag waar de kandidaten zich *en public* tot de commissie konden richten.

Op de SWOL-bijeenkomst van 7 augustus 1968 heerste opwinding: Maastricht was nog in de race.⁶⁹ Tans nam, haast als gebruikelijk, als eerste het woord om de stemming in de commissie Van Walsum toe te lichten. Aangezien ‘de wedloop’ om een achtste medische faculteit ging, moest de SWOL op de *hearing* kunnen aantonen dat de statistische onderbouwing van het benodigd aantal ziekenhuisbedden in Maastricht niet deugde. In de commissie zaten volgens hem leden die ook al zo hun twijfels

hadden ten aanzien van die statistische gegevens, overigens geleverd door een onderzoeksinstituut in Tilburg, een Maastrichtse concurrent. Tans stelde verder dat het uit strategische overwegingen van groot belang was om te beklemtonen dat Sint Annadal in een academisch ziekenhuis zou kunnen worden geïntegreerd of omgebouwd. De drie grote ziekenhuizen in Zuid-Limburg waren bereid mee te werken aan het klinisch onderwijs. Ook dat was misschien bekend, maar moest nog eens flink worden benadrukt. De arts Albert Haex, een geboren Maastrichtenaar, hoogleraar interne geneeskunde in Leiden, zat op dezelfde lijn als Tans. Haex en Tans onderhielden al sinds vanaf februari 1967 contact met elkaar over ‘de achtste’. Haex was lid van de Gezondheidsraad en kende de weg in het ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid. Er was volgens hem meer samenwerking tussen de bestaande, regionale ziekenhuizen nodig. Terwijl in het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen een groot academisch ziekenhuis als ‘een statussymbool’ werd gezien, dacht men, aldus Haex, in het ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid meer ‘in de richting van regionaliseren en inbouwen van het academisch ziekenhuis in de lokale situatie’. Dat laatste concept was bovendien goedkoper en dat was een belangrijk argument, omdat Utrecht, Amsterdam en Leiden min of meer tegelijkertijd nieuwe academische ziekenhuizen behoefden. Met het bouwen ervan waren vele miljoenen en eindeloze discussies gemoeid.

In de bijeenkomst van 7 augustus was Dohmen ‘zeer optimistisch gestemd’ ten aanzien van de kans om ‘de achtste’ binnen te halen. Wellicht had het onderhoud met Veringa zijn optimisme gevoed. Het was volgens Dohmen van belang om kaarten op tafel te leggen die het de minister mogelijk maakten ‘de

68 Archief UM, Gesprek C.A. Doets met Jac van den Boogard, 21 maart 1985.

69 Archief UM, Map SWOL 0081 6/003 Verslag van de bespreking inzake de voorlopige conclusies van de studietoelatingcommissie achtste medische faculteit, 7-8-1968.

zaak ook politiek' te verkopen. Hij beloofde dat de Katholieke Federatie nog meer druk op de minister zou zetten en kondigde aan dat de Belg Albert Koppé, lid van de Hoge Autoriteit van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS), bereid was om daaraan mee te werken. Een universiteit was immers 'evenzeer een werkgelegenheidsobject als een grote fabriek'.

Vlak voor de *hearing* gooide Tans het op een politiek akkoord met zijn partijgenoot Jan Lamberts, een gezaghebbend Tweede Kamerlid op het terrein van de volksgezondheid. In antwoord op de 'dreigende chaos aan de medische faculteiten', die geen raad wisten met het voortdurend toenemende aantal geneeskundestudenten, stelden Tans en Lamberts voor om medische opleidingscentra in het zuiden én oosten van het land te openen.⁷⁰ Op een persconferentie verklaarden ze dat een 'catastrofale ramp' dreigde op het gebied van de volksgezondheid door een overschot aan studenten in combinatie met een artsentekort.⁷¹ Met het voorstel van een pakket aan noodmaatregelen hoopten Tans en Lamberts Van Walsum, en uiteindelijk ook Veringa, onder druk te zetten. Van Walsum ging er namelijk vanuit dat een achtste medische faculteit pas in 1980 van start kon gaan. Tans vond dit geen optie, want hij vreesde dat het plan om een nieuwe medische faculteit te openen dan misschien wel op de beruchte lange baan zou worden geschoven. Het tactische voordeel van deze actie was dat Tans, door gezamenlijk op te trekken met Lamberts, zijn partijgenoot en tevens rivaal – Lamberts was pro Twente – als het ware had ingekapseld.

Tijdens de *hearing* liet Van Walsum weten helemaal niets in de noodoplossing van Tans en Lamberts te zien: 'beter wat langzamer maar weloverwogen dan snel maar wetenschappelijk niet verantwoord'.⁷² Toch leek de druk op Van Walsum enig effect te hebben, want hij gaf aan dat de bouw van 'de achtste' wellicht eerder moest beginnen. Tegelijkertijd bleef hij vaag door 'alle mogelijkheden' open te houden om de opening van de nieuwe faculteit te vervroegen of uit te stellen.⁷³ Op de *hearing* hielden de delegaties uit Brabant, Twente en Maastricht pleidooien om hun kandidatuur te bekrachtigen. Een onderlinge discussie bleef uit. Een nieuw element in de ontwikkelingen was dat het Nederlands Studenten Akkoord stelde dat 'de achtste' zich bij een bestaande instelling van hoger onderwijs moest aansluiten, waarbij de voorkeur uitging naar een medische faculteit in Brabant.⁷⁴

De SWOL kwam met een twaalfkoppige delegatie. Zo waren Van Rooy, Baeten, inmiddels burgemeester van Maastricht, Dohmen en Tans van de partij. Het was vooral Tans die in de pers aandacht trok vanwege zijn met veel gevoel voor drama uitgesproken speech.⁷⁵ Het getuigde, zo stelde hij, van 'schaamteloze, westerse arrogantie' en van 'grenzeloze kortzichtigheid' om ervan uit te gaan dat Limburgers ook wel in Aken of Luik terecht konden voor hun studie. Een dergelijke opvatting was voor een 'voormalig generaliteitsland niet gemakkelijk te hanteren'. Net als andere belasting betalende Nederlanders hadden de Limburgers 'onverkort recht op gelijke behandeling' en dus ook op gelijke mogelijkheden om aan wetenschappelijk onderwijs deel te

70 *Trouw*, 15-8-1968.

71 *De Nieuwe Limburger*, 15-8-1968.

72 *Algemeen Dagblad*, 17-8-1968.

73 *De Volkskrant*, 17-8-1968.

74 Archief SHCL, EAN o879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 9 Het Nederlands Studenten Akkoord, 'De meest wenselijke vestigingsplaats van de 8ste medische faculteit, juli 1968.

75 *De Tijd*, 17-8-1968; *Het Parool*, 17-8-1968; *Eindhovens Dagblad*, 17-8-1968; *Limburgs Dagblad*, 17-8-1968.

nemen. Limburgers moesten op ‘eigen bodem’ kunnen studeren. Het was ‘immoreel’ om Limburg deze medische faculteit te onthouden. De verdere ‘verwaarlozing van Limburg’ betekende, aldus een op dreef zijnde Tans, ‘een ver-zaken van een stuk wetenschappelijk roeping van Nederland’. Van Walsum hoorde de woordvoerders van de diverse delegaties urenlang aan en liet ‘de stroom van woorden’ gelaten over zich heenkomen. Na afloop deelde hij laconiek mee dat ook de *hearing* geen duidelijkheid had gebracht over de plaats van vestiging.⁷⁶

De commissie Van Walsum kon in november 1968 haar lang verwachte eindrapport aan Veringa aanbieden.⁷⁷ Zij bevestigde de conclusie uit het interim-rapport: er moest een achtste medische faculteit komen. Die conclusie kwam niet bepaald als een verrassing, want de druk op de opleidingscapaciteit was alleen maar toegenomen. In het rapport werd ook geconstateerd dat Nederland in vergelijking met andere landen een lage artsendichtheid kende. Een spoedige oprichting van een achtste medische faculteit was mede daarom noodzakelijk. Het was niet langer wenselijk om met de voorbereidingen ervan tot 1980 te wachten. Tegelijkertijd waarschuwde de commissie Van Walsum voor overhaaste stappen. De oprichting van de zevende medische faculteit in Rotterdam bleek immers een gecompliceerd proces te zijn. Het ombouwen van het bestaande Dijkzicht-ziekenhuis tot een academisch ziekenhuis ging niet van een leien dakje. Het was daarom, aldus de commissie, raadzaam om prioriteit te geven aan de bouw van een volledig academisch ziekenhuis met minimaal 1.000 bedden. Dit nieuwe academische ziekenhuis mocht niet concurreren met een bestaand ziekenhuis. Samenwerking ofwel affiliatie was daarbij wel noodzakelijk om studenten gelegenheid te geven klinisch onderwijs te volgen.

Over de plaats van vestiging waren de veertien commissieleden en adviseurs het niet met elkaar eens geworden. Ze waagden zich ook niet aan een uitspraak over het in de toekomst te voeren spreidingsbeleid van het wetenschappelijk onderwijs en gaven de voorkeur aan een inrichtings- boven een stimuleringsbeleid. Het mocht weliswaar zo zijn dat er van een instelling voor hoger onderwijs sociaaleconomische stimulansen uitgingen, maar de commissie hield zich liever verre van dat soort sociaaleconomische problematieken. Daar lag haar competentie niet. Hier kwam bij dat alle kandidaten sociaaleconomische argumenten naar voren hadden gebracht. Het was geen doen om die tegen elkaar af te wegen. De commissie Van Walsum zag dus geen reden om op basis van sociaaleconomische motieven een bepaalde kandidaat de voorkeur te geven. Ook de aange-dragen politiek-culturele argumenten van de diverse kandidaten maakten geen indruk op de commissie Van Walsum. Het punt dat Zuid-Limburg aangewezen zou zijn op buitenlandse universiteiten vonden de meeste leden irrelevant, omdat het treinverkeer de Nijmeegse en Brabantse instellingen binnen Limburgs bereik bracht. Uiteindelijk spraken zeven leden zich uit voor Noord-Brabant, maar open vraag bleef waar die medische faculteit dan moest komen: in Eindhoven of in Tilburg? Idealiter zou er een samenwerkingsverband tussen Eindhoven en Tilburg ontstaan, in een Brabantse universiteit, maar die nauwe samenwerking kwam vooralsnog niet op gang. Drie leden waren voor Twente vanwege de potentieel goede inbeddingsmogelijkheden voor een nieuwe faculteit. Vier commissieleden opteerden voor Maastricht. De medische faculteit moest daar dan wel na verloop van tijd opgenomen worden in een te stichten universiteit. Een geïsoleerde medische faculteit werd als zeer onwenselijk

76 *Algemeen Dagblad*, 17-8-1968.

77 G.E. van Walsum, *Rapport van de studiec commissie achtste medische faculteit*. [’s-Gravenhage] 1968.

beschouwd en was ook juridisch gezien niet mogelijk. Een academisch ziekenhuis mocht in Zuid-Limburg geen monopoliepositie innemen.

In een minderheidsnota wees Johannes Hattinga Verschure, hoogleraar ziekenhuiswetenschappen in Utrecht, op nieuwe inzichten in het medisch onderwijs, waarbij hij de scherpe scheiding tussen academische en niet-academische ziekenhuizen verwierp en voor kleine onderwijsgroepen pleitte. In Maastricht moest volgens hem zo snel mogelijk met de voorbereiding van ‘de achtste’ worden gestart. Hattinga Verschure meende dat de bestaande regionale ziekenhuizen zeker in het begin ingezet uitstekend konden worden bij het klinisch onderwijs. In deze minderheidsnota zijn de contouren te zien van de basisfilosofie die de medische faculteit Maastricht vanaf 1974 zou omhelzen.

Het eindrapport van de commissie Van Walsum kwam er in feite op neer dat minister Veringa vrij spel had. Dit impliceerde dat de vestigingsplaats in hoge mate een politieke beslissing zou worden, waarbij electorale overwegingen een rol zouden spelen. In december 1968 hing Van Rooy zo snel mogelijk aan de telefoon om bij Veringa te polsen hoe de vlag er voor Maastricht bij hing. Wat kon de SWOL nog doen om hem te bewegen voor Maastricht te kiezen? Van Rooy kreeg de indruk dat Veringa in de richting van Maastricht dacht, ‘zonder het achterste van zijn tong te laten zien’.⁷⁸ De reactie van Veringa wekte hoe dan ook de indruk dat Veringa de SWOL gunstig was gestemd. Veringa had laten weten dat hij nogal met de financiën worstelde – de kosten van de ‘zevende’ reizen de pan uit – zodat het door de commissie Van Walsum voorgestelde grote academische ziekenhuis op korte termijn geen haalbare kaart leek.

De SWOL stond nu dus voor de uitdaging om de minister een voorstel te bieden dat financieel aantrekkelijke kanten had. Het zou in ieder geval mooi zijn als Maastricht, zeker in het begin, met bescheiden investeringen kon werken. De samenwerking tussen de ziekenhuizen Sint Annadal en De Wever bij het oprichten van een provisorium voor de preklinische vakken zou Veringa goed uitkomen. De SWOL zag dit idee helemaal zitten. Een strategie voor een zo goedkoop en zo snel mogelijke start zou de kandidatuur van Maastricht versterken, gezien de enorme druk die er op de minister werd uitgeoefend om de opleidingscapaciteit uit te breiden, terwijl de financiële middelen juist krappere werden. Mol pleitte daarom voor toenadering tot de Koninklijke Maatschappij voor de Geneeskunst, om vervolgens een plan op te stellen voor een klein academisch ziekenhuis met grote affiliatiemogelijkheden. Tans juichte dit voorstel toe, omdat er in de Tweede Kamer, vooral in de PvdA-fractie, belangstelling bestond voor vernieuwing op medisch-onderwijskundig gebied. Veringa besloot om begin 1969 een rondreis te maken langs Maastricht, Eindhoven, Tilburg en Enschede om zich ter plaatse op de hoogte te stellen van de mogelijkheden voor de vestiging van een achtste medische faculteit. De SWOL wierp zich vanaf nu op een grootse campagne.

1969: een injectie voor Limburg en de politieke arena

Het was begin 1969 duidelijk dat Veringa Maastricht als een serieuze kanshebber beschouwde. Niettemin bleef de wedloop om ‘de achtste’ uiterst spannend. De andere kandidaten hadden immers ook goede argumenten. Zolang Eindhoven en Tilburg niet in staat waren om hun nauwe samenwerking in een

78 Archief SHCL, EAN o879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 36 Verslag van de vergadering van het dagelijks bestuur van de SWOL op 30 december 1968 te Maastricht.

Brabantse universiteit vorm te geven, leek Twente de sterkste rivaal van Maastricht. In het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen ging de voorkeur daadwerkelijk uit naar Twente.⁷⁹ Hoe zou de beslissing in 1969 uitvallen? De SWOL draaide overuren en werd op verschillende fronten actief. Zij richtte zich allereerst op een publiekscampagne om de Limburgers, liefst ook alle niet-Limburgers van geboorte, te enthousiasmeren voor een universiteit in Maastricht. Tegelijkertijd ging de eerder, in oktober 1968 geïnstalleerde medische commissie onder voorzitterschap van Mol hard aan de slag om te bezien hoe de samenwerking tussen de drie ziekenhuizen in Maastricht, Heerlen en Sittard vorm moest krijgen met het oog op een medische faculteit nieuwe stijl. Ook probeerde de SWOL zoveel mogelijke politieke steun te krijgen in zowel de PvdA- als de KVP-fractie. Tenslotte liet de SWOL natuurlijk geen kans onbenut sluiptrouwen te bewandelen om Veringa te overtuigen voor Maastricht te kiezen.

De SWOL initieerde in februari 1969 een publiekscampagne onder het motto 'Een injectie voor Limburg', bijgestaan door een Amsterdams marketingbureau.⁸⁰ Zo verscheen een paginagrote advertentie in een Nijmeegs studentenblad met de tekst 'Dat wordt dringen op het Vrijthof', waarbij over de gezellige terrasjes op dat plein werd verteld en over de ruime mogelijkheden om kamers te vinden 'in dit vakantieland', zo fraai gelegen in 'het hart van West-Europa'. De SWOL verspreidde ook een brochure met de titel *Waarom een universiteit in Zuid-Limburg?*, waarin nog eens

alle argumenten pro Maastricht kort op een rij werden gezet. De emotionele snaar werd daarbij niet geschuwd. Zo was een universiteit in Maastricht onder meer noodzakelijk om een einde te maken aan 'de geestelijke drainage', aan het 'wegzuigen van Limburgs intellect'.⁸¹ Tegelijkertijd coördineerde de SWOL een handtekeningenactie onder het motto 'Bouw mee aan onze universiteit'. Alle lagere en middelbare scholen in de provincie werden opgeroepen om zoveel mogelijk handtekeningen van leerlingen te verzamelen op een kaartje met de afbeelding van een bouwsteen. De SWOL wilde alle baksteentjes aan de minister te overhandigen in de vorm van een maquette die de universiteit moest symboliseren. Uit 'solidariteit had een groepje Maastrichtse bejaarden' het op zich genomen om alle mini-kaartjes te tellen. Het werden er maar liefst 315.000.⁸² In Sittard kwam een Burger Actiecomité tot stand. Dit comité lanceerde een postzegelactie. Alle postzegels werden voorzien van een stempel met de slogan 'Heel Limburg bepleit, Maastricht een universiteit', om zo alle waar dan ook woonachtige Nederlanders te bereiken. Aangestoken door al dit enthousiasme voor een universiteit kwamen vijf kunstenaars van de Jan van Eyck academie – helemaal in de sfeer van de culturele revolutie van de jaren 1960 – in actie. Zij hadden de firma C(oördinatie) van O(penbare) K(unstwerken), kortweg COK en CO, een firma zonder winst-oogmerk, opgericht, en wilden met 'kwast en verf' actievoeren voor de universiteit. Het moest dan wel een kritische universiteit worden.⁸³ COK en CO gaf een fraai, in popart stijl

79 Archief UM, Gesprek C.A. Doets met Jac van den Boogard, 21 maart 1985.

80 Archief UM Map SWOL 0051 7/0001 Dagelijks bestuur; notulen overleg met onder andere commissie van Walsum 1968; overleg met minister Veringa 1970. De achtste. Injectie voor Limburg. Plan inzake de ondersteuning van het streven de achtste medische faculteit in Limburg gevestigd te krijgen. NOVAD Frits van Alphen reclame & marketing. Amsterdam 10 februari 1969.

81 Archief UM, archief SWOL 6/0009 SWOL lobby voor universiteit. SWOL stukken en uitgebrachte rapporten rond lobby en inhoudelijke argumentatie voor vestiging van een achtste medische faculteit in Maastricht, periode 1968 - 1969. *Waarom een universiteit in Zuid-Limburg?*

82 *Limburgs Dagblad*, 19 maart 1969.

83 *De Nieuwe Limburger*, 11-1-1969; 12-2-1969.

Affiche de Uil, 1969, Archief Universiteit Maastricht

uitgevoerd affiche uit met een UiL (Universiteit In Limburg) erop. Ook publiceerden deze kunstenaars vanuit 'de UiL' het krantje *Universet*, met de rake slogan 'Wetenschap is subversief element in consumptiemaatschappij'.⁸⁴

In maart en april 1969 maakte Veringa een rondreis langs de overgebleven kandidaten. Als eerste kwam Maastricht aan de beurt. Op 25 maart kwam hij na overleg in het Provinciehuis in een 'ludiek festijn' terecht in de Dominicanenkerk, die bij deze gelegenheid dienstdeed als mensa voor 'de UiL'. Dit festijn was niet door de SWOL geregisseerd, maar door de kunstenaars van COK en CO, die ook de broodjes voor alle aanwezigen hadden gesmeerd. Veringa trof er de maquette aan met alle bouwsteentjes en handtekeningen. In de kerk waren verder honderden middelbare scholieren aanwezig die Veringa 'met ritmisch handgeklap' ontvingen. De SWOL maakte zich zorgen over de reactie van de minister. Ging het er niet te ludiek aan toe? De minister kreeg er echter juist lol in en gaf aan dat hij zich thuis voelde in deze 'echte universitaire omgeving', waarna de scholieren spontaan het Maastrichtse carnavalslied *Zoene gooje hōbbe veer nog noets gehad* zongen.⁸⁵ Veringa was een geëngageerd politicus, iemand die zich niet als een onaantastbare autoriteit opstelde, maar als een progressieve katholieke politicus met een moderne, open democratische stijl.⁸⁶

Tijdens het overleg die ochtend in het Provinciehuis had Veringa, in gezelschap van Piekaar en enkele andere topambtenaren van het ministerie van Onderwijs en Weten-

schappen, uiteraard weer de bekende argumenten pro Maastricht te horen gekregen. De minister ontving echter ook nieuwe informatie over hoe een academisch ziekenhuis in Zuid-Limburg zou kunnen functioneren. Na het telefoontje van Van Rooy aan Veringa was de SWOL onmiddellijk aan de slag gegaan om laatstgenoemde tegemoet te komen.

De sinds kort binnen de SWOL functionerende Werkcommissie Achtste Medische Faculteit onder voorzitterschap van Haex presenteerde nu een opzet voor een medische faculteit met inschakeling van al in de regio aanwezige voorzieningen, waarmee het probleem van het beddenoverschot werd opgelost. In deze Werkcommissie zaten niet alleen vertegenwoordigers van de directies en de specialisten van de ziekenhuizen Sint Annadal en De Wever, maar ook twee voormalige leden van de commissie van Walsum, beiden voorstanders van Maastricht: Hattinga Verschure en ingenieur C.A. Doets.⁸⁷ Doets was bouwdirecteur van de Vrije Universiteit in Amsterdam en bracht de nodige ervaring in op het gebied van korte-termijn oplossingen van tijdelijke voorzieningen.⁸⁸ De commissie kwam met een vernieuwend plan naar voren. Het voorstel luidde om het klinisch onderwijs in Heerlen en het preklinisch onderwijs in Maastricht te centreren. Het ziekenhuis te Sittard was eveneens bereid om zich open te stellen voor studenten met het oog op klinisch onderwijs. Het idee was verder dat de drie ziekenhuizen in een overkoepelende federatieve organisatorische bestuursstructuur zouden samenwerken ter

84 Archief SHCL, EAN o879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 12 *Universet, een warme krant*.

85 *Limburgs Dagblad*, 26-3-1969.

86 Henk te Velde, *Stijlen van leiderschap. Persoon en politiek van Thorbecke tot Den Uyl*, Amsterdam 2002.

197. Zie ook: https://www.dbnl.org/tekst/veldo61stijlo1_01/colofon.php. Verantwoording over Stijlen van leiderschap. Persoon en politiek van Thorbecke tot Den Uyl, Henk te Velde.

87 Frank Huisman en Annemieke Klijn (2023), 'Van patiëntengetto tot gezondheidsdorp. De ontwikkeling van het Universitair Medisch Centrum op de Uithof', in: Dirk van Miert, Jeroen Koch en Marijke Huisman (red.). *Tastend door de tijd*, Uitgeverij Matrijis Utrecht 2023, 80-81.

88 Zie: A. Flipse, & A. Streefland (Eds.), *De universitaire campus: Ruimtelijke transformaties van de Nederlandse universiteiten sedert 1945*, Verloren Hilversum, 2020.

Gerard Veringa voor KVP- verkiezingsaffiche 1971 - Fotograaf onbekend / Anefo Nationaal Archief, CCo

voorbereiding van een medische faculteit. Deze tijdelijke oplossing was, aldus de commissie, goed mogelijk zolang het ziekenhuis Sint Annadal nog niet aan vervanging toe was. De bouw van een geheel nieuw ziekenhuis had in deze opzet geen directe prioriteit en kon dus tot een later te bepalen moment worden uitgesteld.⁸⁹

Het hoeft geen betoog dat het plan in meerdere opzichten aantrekkelijk was. De nieuwe medische faculteit kon makkelijk en goedkoop van start. Dit was een belangrijk punt, omdat aan het einde van de jaren 1960 de kostenstijgingen in de gezondheidszorg alarmerend hoog opliepen. Het plan speelde bovendien handig in op de toenemende kritiek waar het

medische bolwerk in de loop van dat decennium mee werd geconfronteerd. Vooral de vaak supergespecialiseerde academische ziekenhuizen met alle technische hoogstandjes waren mikpunt van kritiek. De patiënt liep daar, aldus de critici, het risico om gereduceerd te worden tot een object, bedolven door 'onmenselijke' medisch-technologische toeters en bellen.⁹⁰

Veringa zag wel iets in deze vernieuwende en kostenbesparende ideeën op het gebied van de academische gezondheidszorg.⁹¹ Daar stond echter tegenover dat een medische faculteit in Maastricht als opmaat moest dienen voor een hele universiteit. In dat opzicht was Maastricht juist duur, terwijl het niet duidelijk was welke

89 Archief SHCL, EAN 0879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 97 Nota inzake de organisatie en de functionele geleiding van een medische faculteit in Zuid-Limburg, 26 februari 1969.

90 Zie: Annemieke Klijn, *Verlangen naar verbetering. 375 jaar academische geneeskunde in Utrecht*, Uitgeverij Boom Amsterdam 2010, 258 e.v.

91 Archief UM, Gesprek G.H. Veringa, 8 februari 1985.

twee faculteiten er te zijner tijd bij moesten komen. Lastig was ook dat zijn adviseurs in het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen onverkort vasthielden aan Twente. Los van alle argumenten speelden er natuurlijk ook politieke overwegingen. De beslissing met betrekking tot de vestigingsplaats zou uiteindelijk in de politieke arena vallen. Veringa's eigen partij was verdeeld. In de KVP-fractie waren meer voorstanders voor Eindhoven en Tilburg te vinden dan voor Maastricht. Baeten lobbyde in de KVP-fractie weliswaar voor Maastricht, maar kreeg weinig voor elkaar. Zijn voorstel werd als dermate ridicul ervaren dat het met 'een lachertje' werd afgedaan.⁹² Hoe kwam Maastricht op 'het dwaze idee' om daar een universiteit te vestigen? Baeten werd met een te sterke Brabantse lobby geconfronteerd. De KVP kwam niet op een lijn te zitten, terwijl de partij op dat moment moeite had om zich in Limburg staande te houden.

Tans kreeg eveneens met weerwerk vanuit zijn eigen fractie te maken. Joan Willems, een Brabantse katholieke doorbraaksocialist en geestverwant van Tans, was voor Brabant, en Jan Masman, net als Tans een onderwijsspecialist, maakte zich hard voor Twente. De fractieleider van de PvdA, Den Uyl, vond dat de PvdA op één lijn moest zitten en zette de drie in juli 1969 bij elkaar vanuit de gedachte: 'laat die drie jongens maar met elkaar botsen'.⁹³ Tans slaagde erin Masman en de rest van de PvdA-fractie te overtuigen om voor Maastricht te kiezen. Alleen Willems bleef zich tot Tans' teleurstelling tegen Maastricht verzetten. In het politieke schaakspel om 'de achtste' was de PvdA hiermee *in the lead*. Nu de ontzuiling in volle gang

was, probeerde de PvdA haar positie in Limburg te versterken. Limburg was, zoals Masman zei, als 'politiek jachtterrein' geopend.⁹⁴ De Tweede Kamerfractie van de partij sprak zich op 2 juli 1969 in een perscommuniqué uit voor een achtste medische faculteit in Maastricht, als aanzet tot de vorming van een universiteit. De fractie wilde Brabant en Twente tegemoetkomen door er direct op te laten volgen dat zij op den duur ook de uitbouw van de daar aanwezige instellingen voor hoger onderwijs tot universiteiten steunde. In het communiqué werden zeven argumenten pro Maastricht genoemd. Het eerste argument sloeg op de noodzakelijke spreiding van het wetenschappelijke onderwijs en het tweede op 'de unieke kansen' die in Zuid-Limburg lagen voor 'een moderne organisatie van de gezondheidszorg'. De derde tot en met de zesde argumenten waren gerelateerd aan de gunstige ligging van Maastricht gezien vanuit Europees perspectief. Het zevende en laatste argument ging over de bijdrage die de universiteit zou leveren aan de in gang gezette herstructurering.⁹⁵ Kennelijk woog dit punt niet het zwaarste voor de PvdA-fractie in 1969. In de nota werd hier ook verder in het geheel niet over uitgeweid.

Nu de PvdA zich voor Maastricht had uitgesproken, werd de politieke druk op de KVP, en dus ook op Veringa, om voor Maastricht te kiezen opgeschroefd. De minister zat in een lastig parket. Hij beseftte dat de PvdA erop uit was om meer stemmen te trekken in Limburg en zag tegelijkertijd dat zijn eigen partij verdeeld was en bleef. De KVP, zo realiseerde hij zich ook, trok meer stemmen in Brabant dan in Limburg.⁹⁶ Wat te doen? Veringa besloot de

92 Archief UM, Gesprek G.H. Veringa, 8 februari 1985.

93 Gesprek J.W. Masman met Annemieke Klijn, 19 december 1997.

94 Jan Masman geciteerd in: Knechtmans, *De Medische Faculteit Maastricht*, 22.

95 Archief UM, archief SWOL 6/0009 SWOL lobby voor universiteit. SWOL stukken en uitgebrachte rapporten rond lobby en inhoudelijke argumentatie voor vestiging van een achtste medische faculteit in Maastricht, periode 1968 - 1969. De achtste medische faculteit Kamerfractie Partij van de Arbeid, 's-Gravenhage, 2 juli 1969.

96 Gesprek G.H. Veringa met Jac van den Boogard, 8 februari 1985.

beslissing over de achtste over de begrotingsdebatten heen te tillen. De SWOL bleef ondertussen niet stil zitten en probeerde via de lijn van Veringa's broer, voorzitter van de KVP-kring Limburg Herman Veringa, de minister zo ver te krijgen om toch echt voor Maastricht te kiezen. Het leek de SWOL vanzelfsprekend beter om de pers niet op de hoogte te stellen van het feit dat de relatie van deze broers consequenties had voor de politieke besluiten van de minister. Deze broer Herman had volgens Toonen 'behoorlijk wat invloed' op de minister. Het blijft natuurlijk de vraag of dit informele contact er nu werkelijk veel toe deed, maar hoe dan ook kwam de SWOL via deze route in een vrij vroeg stadium, al in de zomer van 1969, te weten dat de voorkeur van de minister naar Maastricht uitging.⁹⁷

Tijdens de ministerraad van 8 september kreeg Veringa het echter niet makkelijk om voldoende politieke steun te vinden voor dit standpunt. De ministerraad duurde tot diep in de nacht. Uiteindelijk ging kleine meerderheid akkoord met Veringa's voorkeur op voorwaarde dat het volgende kabinet een besluit over de openingsdatum zou nemen. De uitkomst van dit zogenaamd 'vertrouwelijke beraad' zou op Prinsjesdag openbaar worden gemaakt. Toch wist de pers uit 'Haagse kringen' al direct de volgende dag te melden dat de medische faculteit naar Maastricht zou gaan.⁹⁸ Ook werd gewag gemaakt van de 'politieke veldslag' in de KVP, aangezien haar Brabantse achterban zich niet aan Maastricht wilde overgeven.⁹⁹ Vanaf het moment dat de PvdA zich achter Maastricht had gesteld, zat er voor de aarzelende KVP-top weinig anders meer op dan te zwichten onder de politieke druk. Tartend liet Tans in *De Nieuwe Limburger* weten ervan

overtuigd te zijn dat Limburg ook in de Tweede Kamer op de steun van de KVP kon rekenen.¹⁰⁰ In de troonrede op 16 september 1969 maakte de regering, zoals verwacht, officieel het besluit bekend om Maastricht aan te wijzen als vestigingsplaats voor de achtste medische faculteit in Nederland.

In Limburg barstte de feestvreugde uit. Vlaggen werden gehesen, de grote klok van de Sint-Servaaskerk beierde sonoor en vrolijk, fanfares trokken door de straten, terwijl overal de drank rijkelijk vloeide. Diezelfde dag nog zond Veringa de *Nota Medisch Wetenschappelijk Onderwijs* naar de Tweede Kamer. In dit stuk zette hij het kabinetsstandpunt uiteen. Bij de keuze voor Maastricht beklemtoonde Veringa dat alle landsdelen op een 'evenwaardige wijze ook in de ontwikkeling van het wetenschappelijk onderwijs' betrokken moesten worden. Het feit dat er in Limburg überhaupt geen instelling van wetenschappelijk onderwijs bestond, vond hij van beslissende betekenis om voor Maastricht te kiezen, ook al zou de medische faculteit daar zich niet bij een al bestaande instelling voor hoger onderwijs kunnen aansluiten, zoals dat in Twente en Brabant wel het geval was. Een ander argument waar Veringa zwaar aan hechtte, was 'de problematiek van de gezondheidszorg'. Een medische faculteit zou de structuur van de volksgezondheid in Limburg verbeteren. Hier lag potentieel braakliggend terrein vol 'patiëntenmateriaal'. Daar kwam bij dat het er mogelijk was om in de aanloopfase gebruik te maken niet-academische ziekenhuizen ten behoeve van onderwijs en onderzoek. Veringa ging er overigens vanuit dat er op de wat langere termijn toch wel een academisch ziekenhuis moest komen. Maastricht had bovendien zijn sympathie, zo

97 Gesprek W.P.G. Toonen met Annemieke Klijn, 7 april 1997.

98 *De Nieuwe Limburger*, 9-9-1969. *Nieuwsblad van het Noorden*, 9-9-1969. *Trouw*, 9-9-1969. *Tubantia*, 9-9-1969.

99 *Algemeen Handelsblad*, 10-9-1969.

100 *De Nieuwe Limburger*, 10-9-1969.

verklaarde hij met verve, vanwege zijn ‘eigenaardige ligging’. Een instelling van wetenschappelijk onderwijs zou voor Limburg zowel een economische als culturele stimulans betekenen en tegelijkertijd van nationale betekenis zijn, omdat ‘Zuid-Limburg in sterke wisselwerking staat met de Duitse en Franse cultuur’. Om ‘een zuivere afweging’ te maken die voor het hoger onderwijs van belang was, vond Veringa het niet wenselijk om het werkgelegenheidsaspect in zijn besluitvorming te betrekken. Dat argument viel volgens hem slecht te berekenen en dus slecht te wegen.¹⁰¹

Na de troonrede was de race om ‘de achtste’ een gelopen koers geworden. De Brabantse KVP-lobby deed nog een vergeefse poging om zowel de SWOL als de minister te overtuigen Maastricht in ruil voor een medische faculteit een alpha- en gamma-faculteit te geven.¹⁰² Bij de Kamerbehandeling van de nota en van de begroting van Onderwijs en Wetenschappen kreeg Veringa het niet echt moeilijk. Er waren zelfs geen Kamerleden die de vraag stelden of een achtste medische faculteit nog wel zo nodig was. Dit terwijl recente prognoses met betrekking tot de behoefte aan artsen lieten zien dat de behoefte aan artsen op de wat langere termijn af zou nemen. Het was wel de staatssecretaris van Sociale Zaken en Volksgezondheid, Roelof Kruisinga, van de Christen Historische Unie (CHU), die deze kwestie aanroerde. Kruisinga waarschuwde voor een te grote aanwas van artsen, maar voegde er direct met een vooruitziende blik aan toe ‘de achtste’ niettemin van belang te vinden voor de verbetering van de kwaliteit van de opleiding. Veringa ging hier verder niet op in en herhaalde slechts dat de behoefte aan een nieuwe faculteit onom-

stotelijk was gebleken.¹⁰³ De Tweede Kamer ging zonder al te veel morren met Veringa mee. Tans wist nog in een amendement vast te leggen dat de uitbouw van Twente en Noord-Brabant in een memoriepost op de begroting werd vastgelegd.¹⁰⁴ De teleurgestelde voorstanders van Brabant en Twente verweten Veringa dat hij het hoger onderwijs speelbal had gemaakt van politieke en electorale overwegingen. Dat die overwegingen ongetwijfeld een rol speelden bij de KVP, die uiteindelijk in meerderheid voor Maastricht opteerde, lijkt geen twijfel. In een terugblik op deze episode herhaalde Veringa dat het hem vooral was gegaan om de spreiding van het onderwijs. Dat hij zich persoonlijk zo sterk voor Maastricht had gemaakt, kwam ook omdat hij er stellig van overtuigd was geweest ‘dat er voorlopig na deze beslissing nooit meer een volgende beslissing zou worden genomen tot spreiding van het hoger onderwijs. (...) Als wij toen niet zouden hebben gezegd Maastricht, dan was er nooit meer iets gekomen. Dan was er in Maastricht nooit een universiteit gekomen’.¹⁰⁵

Een nieuwe fase voor de SWOL

Veringa zette vaart achter de zaak. Op 2 maart 1970 toog hij naar Maastricht om de Commissie Voorbereiding Achtste Medische Faculteit te installeren. Deze commissie moest op korte termijn in hoofdlijnen een plan opstellen voor een medische faculteit. Veringa was ervan overtuigd dat het volledig van de persoon zou afhangen die de voorbereiding op zich zou nemen of de medische faculteit er ooit zou komen.¹⁰⁶ De voorbereiding van een universiteit was, zo meende hij, een zaak van lange adem. En ‘een hele lange adem’ kon betekenen

101 G.H. Veringa, *Nota Medisch Wetenschappelijk Onderwijs* Staatsuitgeverij 's-Gravenhage 1969, 26.

102 Toonen, ‘De actie tot vestiging’, 251; Gesprek G.H. Veringa met Jac van den Boogard, 8 februari 1985.

103 Tubantia, 14-11-1969.

104 *Nederlands Dagblad*, 15-11-1969. Begin 1970 stemde ook de Eerste Kamer met Veringa's voorstel in.

105 Gesprek G.H. Veringa met Jac van den Boogard, 8 februari 1985.

106 Idem.

Koningin Juliana wordt links geflankeerd door Baeten en rechts door Van Rooy bij de opening van de Rijksuniversiteit Limburg, 9 januari 1976 - Foto Jos Nelissen, Archief Universiteit Maastricht

dat een volgend kabinet, of een daaropvolgend kabinet, daar een streep door zou trekken. Veringa besloot vrij snel en 'volstrekt persoonlijk' om Tans te vragen. Tans kende de weg in de onderwijswereld en had aldus Veringa het juiste karakter. De PvdA'er was 'een grimmige doorbijter' die ontzettend goed kon drammen. Dit waren kwaliteiten die, aldus Veringa, hoogstnoodzakelijk waren bij het van de grond tillen van een nieuwe medische faculteit. In zijn eigen partij, de KVP, viel de benoeming van de PvdA-man niet best, maar in het departement van Onderwijs en Wetenschappen viel Tans juist weer goed. Dit laatste terwijl de stemming in dit departement anti-Maastricht was geweest. Voor de SWOL brak een nieuwe fase aan. Zij had haar taak als lobbyorganisatie om een medische faculteit in Limburg te bemachtigen,

als aanzet voor een universiteit, met succes volbracht. Wat werd haar *raison d'être* vanaf nu? De SWOL raakte in een identiteitscrisis en beraadde zich op haar toekomstige activiteiten. Zij nam zich voor om zich tot universiteitsfonds te ontwikkelen. Maar haar ambities reikten verder: zij wilde ook 'katalytisch werkzaam zijn bij de oprichting van de medische faculteit en de uitgroei naar een volledige universiteit'.¹⁰⁷ Zo boog zij zich over een tweede faculteit naast de medische, waarbij aan Managementwetenschappen werd gedacht. De SWOL wierp zich in eerste instantie op als 'praatcollege', ofwel gesprekspartner van de voorbereidingscommissie, waar het de nieuwe medische faculteit betrof, maar moest teleurgesteld vaststellen dat er nauwelijks naar haar werd geluisterd. Voor de SWOL brak, zoals

107 Archief SHCL, EAN 0879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht, 13 Algemeen bestuur, Enkele gedachten die ontwikkeld zijn t.b.v. de toekomstige activiteiten van de SWOL.

Toonen zich uitdrukte, ‘de grote stilte’ aan.¹⁰⁸ De voorbereidingscommissie stond voor een moeilijke taak. De weg naar de Rijksuniversiteit Limburg, die in januari 1976 werd opgericht, was met voetangels en klemmen bezaaid. Dat de nieuwe universiteit nogal ongebruikelijk naar een provincie en niet naar een stad werd genoemd, betekende een buiging voor het Limburgse eenheidsfront dat de SWOL had willen zijn.

Onder toezien oog van Sjeng Tans bevestigt koningin Juliana met haar handtekening de oprichting van de Rijksuniversiteit Limburg, 9 januari 1976 - Foto Jos Nelissen, Archief Universiteit Maastricht

---

¹⁰⁸ Toonen, ‘De actie tot vestiging’, 252.

Besluit

De geschiedenis van de Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg (SWOL) vanaf haar oprichting in november 1965 tot aan de beslissing van de regering eind 1969 om Maastricht als vestigingsplaats aan te wijzen voor de achtste medische faculteit, als aanzet tot een universiteit, is een *success story*. Nu de Universiteit Maastricht alweer sinds jaar en dag groeit en bloeit, lijkt het nogal vanzelfsprekend dat de SWOL haar concurrenten tijdens de wedloop om ‘de achtste’ wist uit te schakelen, maar deze opvatting is historisch gezien onjuist. Maastricht was beslist niet de gedoodverfde winnaar in deze race. Dat de SWOL erin slaagde om haar doel te bereiken, kwam allereerst omdat zij van meet af aan beseftte dat zij niet in de valkuilen uit het verleden moest vallen. Ze mikte dan ook niet op een instelling voor hoger onderwijs met een strikt katholieke signatuur, maar op een rijksuniversiteit. De SWOL realiseerde zich in 1965 dat de dominantie van de katholieke monocultuur in Limburg niet meer vanzelfsprekend was en zij zocht, en vond, dan ook een breed maatschappelijk draagvlak. Tegelijkertijd onderhield zij waardevolle korte lijnen met zowel de landelijke KVP als de landelijke PvdA-top. De tijd voor een universiteit in Limburg was volgens de SWOL rijp, omdat de bestaande universiteiten uit hun voegen barstten als gevolg van de snel toenemende aantallen studenten. Heel strategisch wierp de SWOL zich vanaf het begin op als een waar ‘eenheidsfront’ om één vuist te maken richting ‘Den Haag’. Zij sprak zich ook met één mond uit voor Maastricht als vestigingsplaats voor een universiteit.

De SWOL ijverde in eerste instantie voor een universiteit zonder een helder beeld voor ogen te hebben van welke studierichtingen die dan wel moest aanbieden. Vanaf het moment echter, in het vroege voorjaar van 1966, dat de

eventuele oprichting van een achtste medische faculteit een politiek *issue* werd, concentreerde de SWOL zich helemaal dáárop. De lobbygroep moest zich hierbij verhouden tot de commissie Van Walsum, die eind 1966 aan het werk ging om de minister van Onderwijs en Wetenschappen te adviseren over de vraag of ‘de achtste’ er werkelijk moest komen, en zo ja, waar. De strijd om ‘de achtste’ kwam voor de SWOL in een spannende fase. Volijverig lanceerde zij in de loop van 1967, zeker in vergelijking met haar rivalen, nota’s om haar pleidooi voor de vestiging van ‘de achtste’ als begin van een nieuwe rijksuniversiteit in Maastricht te onderbouwen. De vier belangrijkste argumenten van de SWOL waren: een medische faculteit was goed voor het verbeteren van de gezondheidszorg in Zuid-Limburg, terwijl andersom de medische faculteit baat had bij een patiëntenbestand dat nog niet in het medisch onderwijs was ingeschakeld; Limburg ‘verdiende’ een universiteit in het kader van de noodzaak van spreiding van het onderwijs; een universiteit in Limburg was noodzakelijk ter compensatie van de mijnsluitingen; tenslotte, Maastricht bood dankzij haar ligging unieke kansen voor een universiteit met een Europese oriëntatie.

Maar hoe steekhoudend deze argumenten misschien ook klonken, de commissie Van Walsum had een facet-opdracht meegekregen. Het ging haar om de vraag waar ‘de achtste’ het beste zou gedijen, niet om de vraag welke plaats daarvan het meeste zou profiteren. De facet-opdracht had bovendien betrekking op een medische faculteit, niet op de stichting van een complete universiteit. De SWOL zat daarmee in een *underdog*positie. De sterkste concurrenten van Maastricht, vooral Twente en Noord-Brabant, wezen op potentiële kruisbestuiving met technische hogescholen, terwijl ‘de achtste’ zich in Zuid-Limburg niet bij een bestaande instelling van hoger onderwijs kon

aansluiten. Dat Maastricht uiteindelijk toch de wedloop won en zelfs een hele universiteit bemachtigde, kan zagezegd als een huzarenstukje worden beschouwd. Toen de commissie Van Walsum in haar eindrapport van november 1968 verdeeld bleek te zijn, rook de SWOL nieuwe kansen. Minister Gerard Veringa kon namelijk met dit rapport alle kanten uit. Het was dus zaak om hem te bewerken. De korte lijntjes in de KVP- en de PvdA-top werden nu flink benut. In hoeverre de persoonlijke banden tussen Veringa en zijn broer in Heerlen bij Veringa's besluit pro Maastricht meespeelde, is slecht na te gaan. Maar het was hoe dan ook via die route dat de SWOL bemoedigende signalen opving, die cruciaal waren om haar aan te sporen actief door te gaan met het lobbyen. De SWOL deed dat met verve en trok nu externe medisch deskundigen aan, die binnen de commissie Van Walsum zich pro Maastricht hadden uitgelaten.

Bij minister Veringa woog het argument van spreiding van het wetenschappelijk onderwijs zelfs zo zwaar dat hij liever een geheel nieuwe universiteit zag verrijzen in Maastricht dan slechts een medische faculteit die zich bij een bestaande hogeschool zou voegen. Dat een universiteit in Zuid-Limburg vanaf 'het balkon van Europa' een fraai uitzicht op Europa beloofde te bieden, raakte Veringa eveneens. De unieke ligging van Maastricht gaf een nieuwe universiteit een eigen profiel, waarmee zij niet in het vaarwater van een andere universiteit zou komen. Het punt dat een medische faculteit een economische stimulans zou betekenen, vond Veringa minder zwaarwegend, omdat alle kandidaten dit argument naar voren brachten. Een handige zet van de SWOL was zonder meer dat zij Veringa, die met financiële problemen worstelde, als het ware te hulp schoot door hem een concreet voorstel aan de hand te doen, waarbij 'de achtste' wat klinisch

onderwijs betreft bij haar start nauw zou leunen op samenwerking in een provisorium met de regionale ziekenhuizen. De bouw van een academisch ziekenhuis zou in dat scenario in een later stadium aan de orde zijn. Via de invloedrijke PvdA'er Sjeng Tans, die zijn eigen fractie politiek behendig achter Maastricht wist te krijgen, werd met succes politieke druk op de KVP, en dus ook op Veringa, uitgeoefend om voor Maastricht te kiezen. Het besluit met betrekking tot de oprichting van een universiteit was immers uit de aard der zaak een politieke beslissing. Zo kon het gebeuren dat de Nederlandse regering in de Troonrede van 1969 aankondigde dat de achtste medische faculteit in Nederland naar Maastricht ging, als aanzet van een universiteit. Dit was een historisch moment voor de integratie van Limburg in de Nederlandse natiestaat op het gebied van het hoger onderwijs. De daadwerkelijke stichting en de uitgroei van de in 1976 opgerichte Rijksuniversiteit Limburg zouden nog heel wat voeten in de aarde hebben, maar dat is een ander, al veel bekender verhaal.¹⁰⁹

Archieven

- Archief SHCL, EAN 0879 Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg te Maastricht.
- Archief Universiteit Maastricht, Stukken m.b.t. de Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg.
- Delpher

109 Annemieke Klijn, *Het Maastrichts experiment. Over de uitdagingen van een jonge universiteit 1976-2016*, Vantilt Nijmegen 2016.

Bibliografie

- Bakker, Martijn & Giel van Hooff (red.). *Gedenboek Technische Universiteit Eindhoven* (Eindhoven 1991) 1956-199.
- Boer, Jorrit de, en J.W. Drukker, *High Tech, Human Touch: een beknopte geschiedenis van de Universiteit Twente - a concise history of the University of Twente, 1961 – 2011* (z.p. 2011). Zie ook: <https://issuu.com/utwente/docs/geschiedenis-ut>, geraadpleegd op 11-1-2023.
- Caljé, Pieter, 'Maastricht en zijn universiteit. Interacties tussen universiteit, stad en regio', in: Eric van Royen (red.), *Maastricht kennisstad. 850 Jaar onderwijs en wetenschap*. (Nijmegen 2011) 5233-259.
- Caljé, Pieter, 'Onderwijs in het tijdperk van de natiestaat', in: Paul Tummers, P. e.a. (red.) *Limburg een geschiedenis vanaf 1800*. (Maastricht 2015), 323-352.
- Caljé, Pieter (red.), *Humanities meet the Social Sciences. The Faculty of Arts and Social Sciences at Maastricht University and the creation of two interdisciplinary programs* (Maastricht 2016).
- Coopmans, M.B.C.M., *Universitas Limburgensis*. (Hoensbroek 1962).
- Derix, Jan, *Perspectief voor Limburg: stappen en obstakels in het beleid rond de Perspectievennota Zuid-Limburg, 1965-1990* (Leeuwarden 1990).
- Dickhaut, Monique, 'Van Arcadië naar Nieuw Babylon. Het Limburgse kunstdebat in de jaren zestig', in: *Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Limbourg* 155 (2019), 207-156.
- Flipse, A. en A. Streefland (Eds.), *De universitaire campus: Ruimtelijke transformaties van de Nederlandse universiteiten sedert 1945* (Hilversum 2020).
- *Hoger onderwijs in Limburg: [1e] rapport van de provinciale Limburgse commissie ter bestudering van het vraagstuk van de verruiming van de mogelijkheden tot het volgen van hoger of daarmee op een lijn te stellen onderwijs voor Limburgse studenten*. Provinciale Limburgse Commissie [z.p., z.j.] [1959].
- *Hoger onderwijs in Limburg: [2de] rapport van de provinciale Limburgse commissie ter bestudering van het vraagstuk van de verruiming van de mogelijkheden tot het volgen van hoger of daarmee op een lijn te stellen onderwijs voor Limburgse studenten*. Provinciale Limburgse Commissie [z.p., z.j.] [1960].
- Huisman, Frank, en Annemieke Klijn (2023), 'Van patiëntengetto tot gezondheidsdorp. De ontwikkeling van het Universitair Medisch Centrum op de Uithof', in Dirk van Miert, Jeroen Koch en Marijke Huisman (red.). *Tastend door de tijd* (Utrecht 2023) 80-81.
- Kennedy, James, *Nieuw Babylon in aanbouw. Nederland in de jaren zestig* (Amsterdam 1995).
- Klijn, Annemieke, *Onze Man uit Maastricht: Sjeng Tans, 1912-1993. Een biografie* (Nijmegen 2001).
- Klijn, Annemieke, *Het Maastrichts experiment. Over de uitdagingen van een jonge universiteit 1976-2016* (Nijmegen 2016).
- Knegtman, Peter Jan, *De Medische Faculteit Maastricht. Een nieuwe universiteit in een herstructureringsgebied, 1969-1984*. (Maastricht 1992).
- *Limburg: 'Uithoek of Kernland' door prof. Dr. H. Brugmans*. Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg (nota 4), mei 1967.

- Niessen, B.C.M.E., 'De prehistorie. IJveren voor een medische faculteit Maastricht', in: Jacques Herraets red., *MCMLXXVIMMI Universiteit Maastricht, 25 jaar jong in 2001*, Maastricht 2001, 14-25.
- *Een nieuwe medische faculteit. Bijdrage tot de discussie door J.G.H. Tans*. Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg (nota 5) [juni 1967].
- *Nota inzake de stichting van de medische faculteit als begin van een universiteit in Limburg*. Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg (nota 1). Maastricht [januari 1967].
- Nota opleiding internationale zaken aan de nieuw te stichten universiteit in Limburg door J.L. Herold, J.G.H. Tans en W.P.G. Toonen. Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg (nota 6), [mei 1967].
- De omvang van een in Limburg te stichten universiteit. Rapport uitgebracht door het Bureau voor het samenstellen van bouwprogramma's. Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg (nota 2) [april 1967].
- Perry, Jos, 'De wederopbouw van Limburg', in: *Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Limbourg* 155 (2019) 191-205.
- *De plaats van Zuid-Limburg in een spreidingsplan voor het Wetenschappelijk Onderwijs*. Notities bij het rapport 'Van Hogeschool tot Universiteit'. Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg (nota 3) [april 1967].
- Righart, Hans, *De eindeloze jaren zestig. Geschiedenis van een generatieconflict* (Amsterdam/Antwerpen 1995).
- Schuyt, C.J.M., *Op zoek naar het hart van de verzorgingsstaat* (Leiden 1991).
- <https://socialhistory.org/bwsa/biografie/tans-j-geraadpleegd-op-11-1-2023>
- Tans, J.G.H., *Isoglossen rond Maastricht in de dialecten van Belgisch en Nederlandsch Zuid-Limburg* (Maastricht 1938).
- *De spreiding van het hoger onderwijs tot 1970. Advies van de Commissie Spreiding Hoger Onderwijs en van de Commissie Spreiding Technisch Hoger Onderwijs* ('s-Gravenhage 1959).
- 'Stuurgroep medische faculteit Twente wordt geïnstalleerd', *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 111 (16 december 1967) 50, 2297.
- Toonen, W.P.G., 'De actie tot vestiging van een universiteit in Limburg 1957-1986', in: *Tussen twee bruggen: Maastricht in de tijd van Baeten. Bundel opstellen over Maastricht tijdens de ambtsperiode van mr. A.M.I.H. Baeten als burgemeester 1967-1985*. Maastricht 1975, 237-252.
- Velde, Henk te, *Stijlen van leiderschap. Persoon en politiek van Thorbecke tot Den Uyl* (Amsterdam, 2002). Zie ook: Verantwoording over Stijlen van leiderschap. Persoon en politiek van Thorbecke tot Den Uyl, Henk te Velde – dbnl, geraadpleegd op 11-1-2023.
- Veringa, G.H. *Nota medisch wetenschappelijk onderwijs* ('s-Gravenhage 1969).
- Walsum, G.E. van, *Rapport van de studiec commissie achtste medische faculteit* (['s-Gravenhage] 1968).
- *Wetenschappelijk onderwijs in Limburg: derde rapport*. Provinciale Staten van Limburg. Commissie ter Bestudering van het Vraagstuk van het Wetenschappelijk Onderwijs. Provinciale Limburgse Commissie Wetenschappelijk Onderwijs [z.p., z.j.] [1962].
- <https://www.maastrichtuniversity.nl/nl/overde-um/organisatie/geschiedenis,geraadpleegd-op-11-1-2023>

Betting on the horse called Europe

The role of the Foundation for Higher Education Limburg in attracting the university to Maastricht and the spread of higher education.

The Foundation for Higher Education Limburg (SWOL - Stichting Wetenschappelijk Onderwijs Limburg) stood at the cradle of the State University of Limburg, nowadays Maastricht University. Its aim was to prepare the ground for the establishment of a university in Limburg by organizing a strong lobby towards the national government in The Hague, as well as by mobilizing the 'Limburg community' to start working actively in attracting a university. The SWOL relied on a broad social support and maintained short lines of communication with both the national KVP and the PvdA party leaders. This lobby group succeeded in 1969 in winning the eighth medical faculty; this faculty was regarded as the first step towards the establishment of a state university in Maastricht. The establishment of this university on 9 January 1976 marked a milestone in Limburg's history. In Limburg, the assignment of the university in the southernmost tip of the Netherlands was seen as an act of justice. After all, since the beginning of the twentieth century, several unsuccessful attempts had been made to bring a catholic university or at least a form of catholic higher education, that led to a university, to Limburg. A Limburg university served as a symbol of Limburg's empowerment, after years of having been 'underrepresented' and 'underdeveloped' within national political and educational contexts. Since the presence of Maastricht University is so self-evident after almost 50 years, it seems to be obvious that the Limburg lobby, united in the SWOL, won the race for 'the eight' as a first step to a university. However, in the mid-1960s, on the political agenda was not so much the establishment of a full university as the establishment of only an eighth medical faculty. It would have been more obvious to assign the medical faculty to Twente or to Brabant (Eindhoven and Tilburg), where the eighth could have joined existing universities of applied sciences. In the university's historiography is oftentimes pointed at the need for economic restructuring after the mine closures to explain the foundation of the State University of Limburg. However, this article shows that it is an historical mistake, probably inspired by presentism, to assume that Maastricht was the likely victor. The fact that SWOL succeeded in winning a state university was surely not only the result of its well-founded arguments in its many industriously written notes, but it was also the result of the skilful way in which this lobby group played the game in the political arena. Maastricht was awarded the university not in the first place because of economic reasons, but mainly because of the need for the spread of education - the existing universities were struggling with an overload of students. Furthermore, the SWOL successfully hammered on the clamping argument that the Netherlands desperately needed a new university with a European orientation and Maastricht was, indeed, ideally located on a cultural crossroads.